

Az MTA BTK Történettudományi Intézetének Délkelet-Európa Története Témacsoportja

2015–2018

**Az MTA BTK Történettudományi Intézetének
Délkelet-Európa Története Témacsoportja
2015–2018**

Összeállította és szerkesztette:

Csaplár-Degovics Krisztián

Közreműködött:

Demeter Gábor, Hornyák Árpád, Seres Attila, Sokcsevits Dénes

ISBN ????????????????

Kiadja:

stb: ????????????????

Tartalomjegyzék

Szerkesztői előszó

A Délkelet-Európa Története Témacsoport

A témacsoport célkitűzései és feladatai

A témacsoport tagjai

A témacsoport munkatársainak tagsága akadémiai (vegyes) bizottságokban, külföldi szakmai szervezetekben és szerkesztőbizottságokban

Akadémiai (vegyes) bizottságok

Külföldi szakmai szervezetek

A témacsoport tagjainak részvétele szerkesztőbizottságokban

A korábbi évek munkájáról

2015

2015. évi kötetek

2015-ben megjelent jelentősebb tanulmányok

2016

2016. évi kötetek

2016-ban megjelent jelentősebb tanulmányok

2017

2017. évi kötetek

2017-ben megjelent jelentősebb tanulmányok

2018

Kutatási projektek

Jelentősebb konferenciárészvételek

2018. évi kötetek

2018-ban megjelent jelentősebb tanulmányok

Tudományos konferencia-előadások

Ismeretterjesztő előadások, tudományos népszerűsítő cikkek, médiaszereplések

Felsőoktatási és szakértői tevékenység

2018-ban elnyert új NKFIH-projekt

Tervek, feladatok a következő évekre

Díjak, kitüntetések

Szerkesztői előszó

A Balkán-félszigettel foglalkozó történeti kutatások magyarországi intézményesülésének fontos állomása volt, amikor 2014-ben, az MTA BTK Történettudományi Intézetében önálló kutatási egységként megalakult a Délkelet-Európa Története Témacsoport. A szervezeti átalakítás háttérében az a megfontolás állt, hogy Magyarország közvetlen környezetét olyan felkészült kutatók vizsgálják, akik a térséghez kötődő sajátos látásmódjuk, illetve nyelvtudásuk révén képesek a magyar nemzeti történelmet elhelyezni annak szűkebb régiójában, akik otthonosan mozognak a régió történelmében. Olyan tudósok, akik képesek a szomszédos népek történeti sorát megértéssel, „belülről” vizsgálni és Magyarország történelmi múltját szélesebb perspektívában, a környező nemzetek és országok szempontjait is figyelembe véve górcső alá venni.

Az új szervezeti egység létrejöttékor fontos szempont volt, hogy az itt dolgozó kutatók képesek legyenek projektalapon működni, azaz eredményesen pályázzanak hazai és külföldi forrásokra. Ez persze nem egyszerű feladat. Különösen annak tükrében, hogy a Balkán-kutatásokra fordított hazai és nemzetközi pályázati lehetőségek száma meglehetősen korlátozott, és a pályázatokat működtető intézmények folyamatos átszervezések alatt állnak. Nehezíti munkánkat, hogy napjainkban a Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeteinek a sorsa sem rendezett.

A jelenlegi helyzetben, amikor a kutatási eredmények bemutatása a társadalomnak és az eredmények hasznosulása fontos szempont lett, a Délkelet-Európa Története Témacsoport szükségesnek érezte, hogy tevékenységét és tudományos eredményeit a szélesebb közönségnek is bemutassa. Munkánkat ugyanis a nyilvánosság és az állam számára transzparens módon kívánjuk végezni.

Első csoportkiadványunk megjelentetésével hagyományt szeretnénk teremteni. Jelen kötetben bemutatjuk a témacsoport tagjait, röviden ismertetjük a témacsoport előző években végzett munkáját, majd részletesebben az 2018. évi tevékenységét. **Bízunk benne, hogy e kiadvánnyal ráirányítjuk a figyelmet arra, hogy Magyarország történelme nem elválasztható Kelet-Európa, azon belül a Balkán-félsziget történelmétől.**

Budapest, 2019. március 27.

Csaplár-Degovics Krisztián

A Délkelet-Európa Története Témacsoport célkitűzései és feladatai

A témacsoport 2014-ben alakult meg. A kutatócsoport előzményeként megemlíthetjük, hogy korábban, 2006–2011 között az MTA Történettudományi Intézete keretein belül működött egy, a Balkán-félsziget aktuálpolitikáját vizsgáló önálló szervezeti egység (Balkan Center). A jelenlegi kutatócsoport azonban a történeti kutatásokra jött létre, oly módon, hogy az intézetben már korábban is a félsziget történetével foglalkozó tapasztalt történészek mellé frissen doktorált kutatók érkeztek.

A témacsoport elnevezésében a német eredetű Délkelet-Európa kifejezés szerepel. Ennek oka, hogy a csoportban dolgozó kutatók álláspontja szerint az egykori Habsburg Birodalom és azon belül a történeti Magyarország zárta le északról a vizsgált térséget. Ez volt az a régió, amely közvetlenül érintkezett a félsziget népeivel és kölcsönhatásban állt azokkal. Ebből következően a birodalom, illetve a magyar történelem kutatása nélkül nem lehet teljes a félsziget múltjának a megismerése sem. Mivel a Balkán kifejezésbe értelmezésünk szerint nem fér bele a Habsburgok monarchiája, a Délkelet-Európa-fogalom fedi le azt a térséget, amellyel a témacsoport munkatársai foglalkoznak.

A témacsoport egyedülállóan tekinthető a MTA BTK Történettudományi Intézet szervezeti egységei között, mivel elsődleges kutatási profilja nem a magyar történelem és nem egy történelmi korszak. A témacsoport kutatásainak középpontjában egy történeti-földrajzi régió áll (kronologikus korlátok nélkül), amely számos országnak ad(ott) otthont, és ahol több nemzet és nép, illetve számos felekezet él. A nyelvi sokrétűségből adódóan a kutatói munka alapvető forrásai és szakirodalma nem magyar vagy valamely világnyelven, hanem a helyi nemzeti nyelveken íródtak.

A témacsoport tagjai a világnyelvek (angol, francia, német és orosz) és klasszikus nyelvek (latin, ógörög) mellett szlovén, horvát, szerb, bolgár, román, macedón és albán nyelvismerettel rendelkeznek, s ez a közeljövőben várhatóan kibővül még az olasszal és a törökkel is (a modern görög és az oszmánli nyelv egyelőre hiátus marad). Mindez azt jelenti, hogy a legtöbb történeti probléma kutatásának nincs nyelvi akadálya. A nyelvismeretből következően a témacsoport munkatársai elsősorban Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Montenegró, a két Jugoszlávia, Macedónia, Bulgária, Albánia, Koszovó, illetve a Habsburg Monarchia és az Oszmán Birodalom történelmével foglalkoznak.

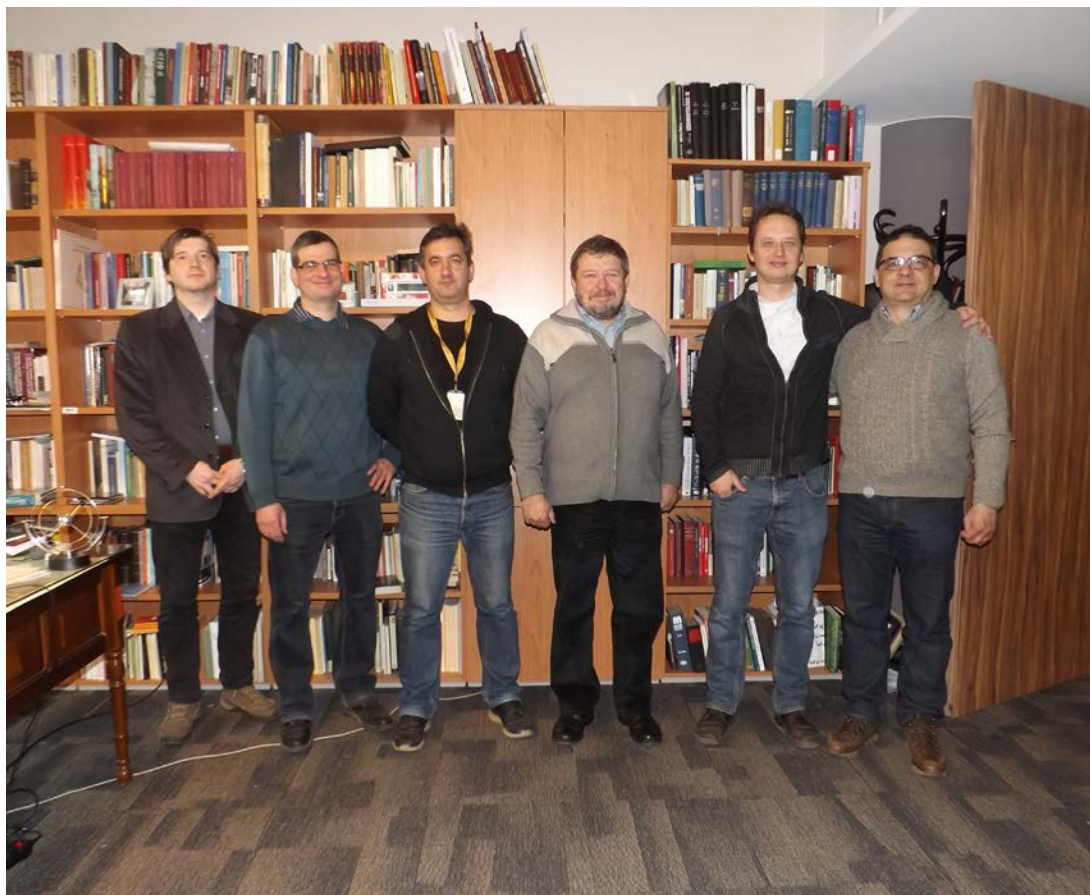
A csoport történészeinek érdeklődése elsősorban a 19–20. századra irányul. E hosszú periódusban összehasonlító módon és elsősorban levéltári kutatásokra támaszkodva vizsgálják a nemzetek kialakulásának sajátosságait, az államiság, az államépítés különböző fázisait és problémáit, a klasszikus államközi (diplomáciai) kapcsolatokat, az általános gazdaság- és társadalomtörténeti kérdéseket, a migrációt, az első világháború történetét és a 20. század végi és 21. századi átalakulásokat, valamint figyelemmel kísérik a nemzetközi kurrens kutatási trendeket. A csoport tagjai foglalkoznak továbbá elméleti és módszertani problémákkal (nacionalizmusok, humanitárius intervenció, a térségben alkalmazható gazdasági és társadalmi modellek; mikrotörténelem, nemzeti historiográfiák), illetve ezek kritikájával is. Az évfordulók kapcsán a témacsoport törekszik arra, hogy eddig nem vizsgált kérdésekre **felhívja** a figyelmet, vagy az eddig kutatott problémákat új megközelítésben mutassa be. Különösen fontos a félsziget muszlim népei nemzetté válásának

kutatása, a két Jugoszlávia történetének megismerése és az Osztrák–Magyar Monarchia balkáni kapcsolatainak a rekonstruálása.

A témacsoport nem csak állami vagy nemzeti keretekben gondolkodik. Egy-egy történelmi problematikát kisebb léptékekben is vizsgál: egy család, egy személy vagy egy társadalmi réteg (akár a nők és a gyerekek) történetén keresztül; egy város vagy egy kisebb térség vizsgálatán keresztül; esetleg az egyes egyházszervezetek tanulmányozásával.

Mivel az egyetemes történelem kutatásában ma már alapvető elvárás az inter- és multidiszciplináris megközelítés, a rokon társadalomtudományok módszertanának segítségül hívása mellett a csoport munkatársai gyakran dolgoznak együtt más tudományágak képviselőivel. Eddig elsősorban az etnikai térképészet hazai művelőivel sikerült új, közös műhelyt teremteni.

A témacsoport kiemelten vizsgálja Magyarország és a magyar történelem délkelet-európai vonatkozásait. Érdeklődési köréből fakadóan az Európában egyedülálló 800 éves horvát–magyar együttélés, a magyar–román történelmi kapcsolatok, az 1918 előtti magyar imperialista elképzelések, az 1918 utáni magyar–jugoszláv kapcsolatok és a tudománytörténelmi kérdések kutatása mellett törekszik arra, hogy a vonatkozó magyar nyelvű forráskorpuszt a nemzetközi szakirodalommal megismertesse, illetve forrásfeltárások és forrásfeldolgozások segítségével

A témacsoport jelenlegi tagjai (balról jobbra): Demeter Gábor, Csaplár-Degovics Krisztián, Hornyák Árpád, Sokcsevits Dénes, Seres Attila, Bíró László (2019. március 5.)

tovább bővítsé. Ennek egyik első nagy feladata lenne **Burián István és Thallóczy Lajos** naplói-nak kritikai kiadása.

A témacsoport kutatásai az intézeti támogatás mellett alapvetően az OTKA (illetve újabban az NKFI) pályázatait, a Bolyai Ösztöndíj és egyéb más támogatások segítségével folynak. Mivel a vizsgálódások központjában a félsziget nemzetéinek és népeinek történelme áll, a csoport törekszik arra, hogy a régió minél több kutatóintézetével és egyetemével, illetve azok munkatársaival kapcsolatba kerüljön, valamint kutatási eredményeit az egyes nemzeti történetírásokkal is megismertesse. Ennek megfelelően a témacsoport tagjai számos nemzetközi konferencián vesznek részt, és arányait tekintve kiemelten magas számban publikálnak idegen nyelven. A külföldi intézetek közül a Bolgár Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetével jött létre a legszorosabb kapcsolat.

A témacsoport munkatársai a fenti kutatások mellett több intézeti folyóirat szerkesztőségének tagjai. Ezek közül a legfontosabbak: *Hungarian Historical Review*, *Történeti Földrajzi Közlemények*, *Világtörténet*. Tudósaink emellett számos nemzetközi kutatócsoportban és tudományos intézetben tevékenykednek. Ilyen a Bolgár–Magyar Akadémiai Történész Vegyes Bizottság, a Szerb–Magyar Akadémiai Vegyes Bizottság, az Albánia Intézet (Albanien Institut) vagy a zágrábi Horvát Történettudományi Intézet (Hrvatski institut za povijest).

Végezetül fontosnak tartjuk, hogy a magyar történelem vonatkozó forrásainak külföldi megismertetése és a magyar történelemkutatások eredményeinek külföldi terjesztése mellett a hazai történésztársadalmat is inspiráljuk arra, hogy a magyar történelmet regionális, összehasonlító szemléletben vizsgálja és munkája során a szomszédos országok történészeinek a munkáira is támaszkodjon.

A témacsoport tagjai

Bíró László tudományos főmunkatárs
Délkelet-Európa Története Témacsoport,
Tudományos Információs Témacsoport
<https://ti.btk.mta.hu/tagok/adatlap/lbiro.html>
Telefon: 224-6700/4319
E-mail: biro.laszlo@btk.mta.hu

Csaplár-Degovics Krisztián tudományos főmunkatárs
Délkelet-Európa Története Témacsoport
<https://ti.btk.mta.hu/tagok/adatlap/kcsaplar.html>
Telefon: 224-6700/4262
E-mail: csaplar.degovics.krisztian@btk.mta.hu

Demeter Gábor tudományos főmunkatárs
Délkelet-Európa Története Témacsoport
<https://tti.btk.mta.hu/tagok/adatlap/gdemeter.html>
Telefon: 224-6700/4262
E-mail: demeter.gabor@btk.mta.hu

Hornyák Árpád tudományos főmunkatárs
Délkelet-Európa Története Témacsoport
<https://tti.btk.mta.hu/tagok/adatlap/ahornyak.html>
Telefon: 224-6700/4319
E-mail: hornyak.arpad@btk.mta.hu

Ress Imre nyugalmazott tudományos főmunkatárs
Délkelet-Európa Története Témacsoport
<https://tti.btk.mta.hu/tagok/adatlap/iress.html>
Telefon: 224-6700/4262
E-mail: ress.imre@btk.mta.hu

Seres Attila tudományos munkatárs
Délkelet-Európa Története Témacsoport
<https://tti.btk.mta.hu/tagok/adatlap/aseres.html>
E-mail: seres.attila@btk.mta.hu
Telefon: 224-6700/4666

Sokcsevits Dénes tudományos főmunkatárs
Délkelet-Európa Története Témacsoport
<https://tti.btk.mta.hu/tagok/adatlap/dsokcsevits.html>
Telefon: 224-6700/4262
E-mail: Sokcsevits.Denes@btk.mta.hu

A témacsoport munkatársainak tagsága akadémiai (vegyes) bizottságokban és külföldi szakmai szervezetekben

Akadémiai (vegyes) bizottságok

► Bolgár–Magyar Történész Vegyes Bizottság

A bizottság – több évtizedes szocialista kori előzmény után – 2006-ban alakult újjá Ress Imre, Seres Attila és Penka Pejkovszka közreműködésével. A Bolgár Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársaiból és magyar történészekből álló csoport a szűkebb értelemben vett bolgár–magyar kapcsolatokon túl – tudománytörténet, migráció, diplomáciatörténet – az oszmán kor forrásainak feltárásával és a tágabban értelmezett Balkán-félsziget történetének elemzésével foglalkozik. A bizottság bolgár és magyar tagozata eddig négy kötetet jelentetett meg az *Auxiliary Historical Disciplines* sorozat keretein belül Szófiában (vol. VI., VIII–IX.). További két kötet az MTA BTK gondozásában jelent meg. Az együttműködésben részt vevő történészek 2017-től önálló publikációs sorozatot indítottak *Publications of the Bulgarian–Hungarian History Commission* címmel, amelynek eddig öt kötete – ebből négy idegen nyelvű – látott napvilágot. A bizottság tevékenységének finansiális hátterét az akadémiaik közötti mobilitási pályázat biztosítja, melyet háromévenként hirdetnek meg. A befogadó intézmény, az MTA BTK eddig kétszer pályázott sikeresen. A legutóbbi projekt címe: *Kapcsolódó történetek: a történelem újrakonstruálása Közép- és Délkelet-Európában, levéltári források alapján.*

Elérhetőség: http://penkapejkovska.blogspot.com/p/blog-page_22.html

Tagok: Bíró László, Demeter Gábor (alelnök), Csaplár-Degovics Krisztián, Hornyák Árpád, Ress Imre (elnök), Seres Attila

A Bolgár–Magyar Történész Vegyes Bizottság tagjainak a kirándulása Koprivsticában (2015)

► Japán–Magyar Balkán Kutatócsoport

A Pap Norbert (PTE) és Akiyo Yamamoto (Nagoyai Városi Egyetem) kezdeményezte történészekből és geográfusokból álló Japán–Magyar Balkán Kutatócsoport a Magyar Tudományos Akadémia és a Japan Society for the Promotion of Science (JSPS) közös pályázatának segítségével 2010-ben kezdte meg működését. Az együttműködésben a japán fél részéről a Nagoya City University vezetésével összesen öt egyetem kutatói vesznek részt (Nagoya City University, Hitotsubashi University, Japan Women's University, Osaka Kyouiku University és a Tokyo University), a magyar felet a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete és a Pécsi Tudományegyetem képviseli. A kutatócsoport Japánban (Nagoja, Oszaka, Nagaszaki) és Magyarországon (Budapest, Pécs) több konferencián mutatta be közös kutatási és tudományos eredményeit, amelyeket eddig négy kiadványban publikáltak japán, angol és magyar nyelven.

Elérhetőség: <http://papnorbert.blogspot.hu>

Tagok: Bíró László, Sokcsevits Dénes

► Magyar–Orosz Akadémiai Történész Vegyes Bizottság

Tag: Seres Attila (a Fiatalkutatói Munkaközösség vezetője)

► Magyar–Ukrán Akadémiai Történész Vegyes Bizottság

Tag: Seres Attila (tudományos titkár)

► Szerb–Magyar Akadémiai Vegyes Bizottság

A magyar és a szerb tudományos akadémiák együttműködésén alapuló, azok által intézményesített tudományos vegyes bizottság létrehozásának gondolata elsőként 2009 decemberében Boris Tadić szerb köztársasági elnök magyarországi hivatalos látogatása alkalmával merült fel. Sólyom László, a Magyar Köztársaság elnöke és a szerb köztársasági elnök kezdeményezéseként egy évvel később, 2010 decemberében alakult meg a Magyar Tudományos Akadémia és a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia közötti történeti múltfeltárás bizottsága, amely kidolgozta azt a kutatási programot, amely alapján a két nemzet és nép közötti megbékélést legnagyobb mértékben hátráltató vitás pontokat, az 1941–1944/1945 közötti atrocitásokban bővelkedő időszakot szakmailag megalapozottan, tudományosan és a teljesség igényével lehet feltárni.

Elérhetőség: <https://www.magyszerbmult.btk.mta.hu/magyar-tagozat-main>

Tagok: Bíró László, Hornyák Árpád, Sokcsevits Dénes, Ress Imre

► MTA Történettudományi Bizottsága Gazdaságtörténeti Albizottsága (2. osztály), a Nemzetközi Gazdaságtörténeti Társaság (IEHA) Magyar Nemzeti Bizottsága

A történészeket, közgazdászokat, szociológusokat tömörítő bizottság elnöke Kövér György, alelnöke Papp Klára, a titkári teendőket Klement Judit látja el.

Elérhetőség: <https://mta.hu/ii-osztaly/albizottsagok-105668#Gazdasagtoertenet>

Tag: Demeter Gábor

► MTA Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottság Történeti Földrajzi Albizottsága (9. osztály)

Az MTA Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottság 2014. november 3-i ülésén Frisnyák Sándor kezdeményezte egy Történeti Földrajzi Albizottság létrehozását. E szakmai grémium 2014. december 2-án tartott ülésén engedélyezte ennek létrehozását, s az első három évre Kókai Sándor

intézetigazgató egyetemi magántanárt az elnöki, Csüllög Gábor egyetemi adjunktust a titkári teendők ellátásával bízta meg. A Történeti Földrajzi Albizottság alakuló ülését 2015. április 24-én a sárospataki várban tartotta. Az Albizottság célja a Mendöl Tibor alapította földrajzi iskola hagyományainak ápolása mellett a történeti módszerek (források) adaptálása a földrajzban, a földrajzi módszerek megismertetése a történelemben, a környezettörténettől a társadalomföldrajzig tartó skálát felölelve.

Elérhetőség: <http://www.gistory.hu/g/hu/index>

Tag: Demeter Gábor

Külföldi szakmai szervezetek

▶ Albánia Intézet (Albanien Institut)

Az Albánia Intézet egy Münchenben bejegyzett egyesület, amely Albániával és albánokkal kapcsolatos történeti és filológiai kutatásokat támogat, illetve inspirál. Az intézet rendelkezik a legnagyobb albán nyelvterületen kívüli szakkönyvtárral, amelynek jelenleg a Bécsi Tudományegyetem Kelet-Európa Története Intézete ad otthont. Az Albánia Intézet tagjai publikációikon, előadásaiikon és nyilatkozataikon keresztül alapvető és szakszerű tudást közvetítenek az albán lakta területekről. Tevékenységük nem korlátozódik a tudományos közegre, munkatársai a nyilvánosság különböző fórumain is aktívak. Az intézet emellett törekszik arra is, hogy a történeti vizsgálódások mellett kortárs jelenségeket is kutasson.

Elérhetőség: <http://www.albanien-institut.com/index.html>

Tag: Csaplár-Degovics Krisztián

▶ Osztrák Tanulmányok Társasága (Austrian Studies Association)

Az Osztrák Tanulmányok Társaságát 1961-ben alapították az Egyesült Államokban azzal a céllal, hogy Ausztria, a Habsburg Birodalom és Ausztria–Magyarország kulturális sokszínűségét és történelmét kutassa a 18. századtól napjainkig. A társaság Észak-Amerika egyetlen civil szervezete, amely tevékenységét a fentieknek szenteli. Negyedéves folyóirata, a *Journal of Austrian Studies* rendszeres publikálási lehetőséget kínál a Közép-Európával foglalkozó nyelvészeknek, irodalomároknak és történészeknek. A társaság minden évben konferenciát szervez egy-egy problémakör bemutatására.

Elérhetőség: <http://www.austrian-studies.org/>

Tag: Csaplár-Degovics Krisztián

▶ Horvát Történettudományi Intézet (Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

Az intézet jogelődjét, a Horvátországi Munkásmozgalom-történeti Intézetet 1961-ben alapították, első igazgatója Franjo Tuđman volt. 1990 és 1996 között Modernkori Történeti Intézet néven működött. 1996-tól kezdve, Mirko Valentić vezetése alatt kutatási területe szélesebbé vált: munkatársai a horvát történelem valamennyi korszakával foglalkozni kezdtek. Ekkor kapta mai elnevezését is. Az intézet három folyóiratot ad ki: *Časopis za suvremenu povijest*, *Povijesni prilozi* és *Review of Croatian History*. A Horvát Történettudományi Intézet 2014. február 8-án partneri együttműködési szerződést írt alá az MTA BTK Történettudományi Intézetével.

Elérhetőség: <http://www.isp.hr/>

Külső tag: Sokcevitcs Dénes

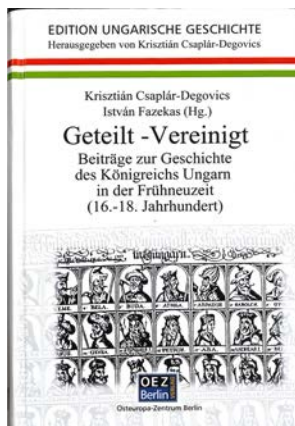
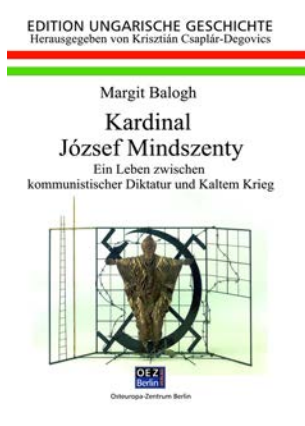
A témacsoport tagjainak részvétele szerkesztőbizottságokban

Könyvsorozatok

Csaplár-Degovics Krisztián

Edition Ungarische Geschichte (OEZ Verlag, Berlin/Osteuropa Zentrum Berlin)

<http://www.oezb-verlag.de/>

Folyóiratok

Csaplár-Degovics Krisztián

Journal of Balkan and Black Sea Studies (Isztambul, Törökország)

<http://dergipark.gov.tr/balkar>

Bíró László

Istrazivanja (Újvidéki Egyetem, Szerbia)

<http://istrazivanja.ff.uns.ac.rs/index.php/istr>

Világtörténet

<https://tti.btk.mta.hu/kiadvanyok/folyoiratok/vilagortenet.html>

Demeter Gábor

Hungarian Historical Review

<http://www.hunghist.org/>

Makedonski Pregled

www.macedonia-science.org

Történeti Földrajzi Közlemények

<https://www.gistory.hu/g/en/tfk>

Hornyák Árpád

Remembrance and Solidarity Studies in the 20th century European History

<https://www.enrs.eu>

Istraživanja (Újvidéki Egyetem, Szerbia)

<http://istrazivanja.ff.uns.ac.rs/index.php/istr>

Journal of Modern Turkish History

<http://www.ctad.hacettepe.edu.tr/eng/>

Studia diplomatica Slovenica, Personae Series

<https://zimk.zrc-sazu.si/en/publikacije/studia-diplomatica-slovenica-1#v>

Sokcsevits Dénes

Časopis za suvremenu povijest

<https://hrcak.srce.hr/casopis-za-suvremenu-povijest>

Croatica Christiana Periodica

<https://hrcak.srce.hr/ccp>

Pilar

<https://hrcak.srce.hr/pilar>

Összefoglaló a korábbi évek munkájáról

2015

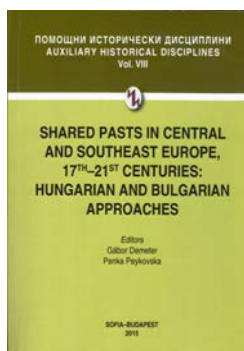
A témacsoport 2015. évi tevékenysége több problémakörre koncentrált. Az év első felében lezárult az a hároméves kutatási program, amelyet a témacsoport kutatói közösen folytattak a Bolgár Tudományos Akadémia munkatársaival. A „megosztott múlt” és a „források újraolvasása, újrafelfedezése” kulcsfogalmak köré épített bolgár és magyar részkutatások egymásra épülve vizsgálták meg egy-egy közép- és délkelet-európai problematikát. A közös munka egyik célja az volt, hogy új forráskritikai módszerekkel és önálló történeti modellekkel kísérletezve nyúljon olyan témákhoz, amelyek az egyes nemzeti történetírások számára különös jelentőséggel bírnak (társadalmi és gazdasági vonatkozású oszmán források újraértelmezése, nagyhatalmi politika a Balkánon a 19. században, a nemzeti historiográfiák kritikája az első világháború kapcsán, államszocializmus és az intézményesített történészszakma kapcsolata a két térségben). A kutatási eredményeket egy záró konferencián ismertették a projekt résztvevői Szófiában (2015. május 20–24.), illetve két idegen nyelvű kötetben.

A munkaév másik fontos nagy tematikája az első világháború kitörésének okaival foglalkozott, és első közvetlen következményeit elemezte. A munkacsoport tagjai több nemzetközi konferencián képviselték intézetünket (Szalonikiben, Izmirben, Pristinában, Isztambulban és Szófiában). A nemzetközi konferenciák közül kiemelkedik a szófiai „Political and Military Relationships in the Balkans during WWI” (2015. szeptember 29.) és az isztambuli „Gallipoli 100” (2015. november 25.), amelyekben intézetünk társszervező is volt.

Hasonlóan hangsúlyos volt az is, hogy a témacsoport utóbbi években végzett kutatásait a hazai közönség is megismerje. Az intézet *Világtörténet* című folyóirata két számot szentelt az első világháborúnak (2015/2–3). A témacsoport munkatársainak tanulmányai új megközelítésben és részben új források segítségével vizsgálták többek között a magyar politikai elit reakcióját és terveit a világháború kitörésének pillanatában. A szerb historiográfia világháborús recepcióját több cikk kritikával illette.

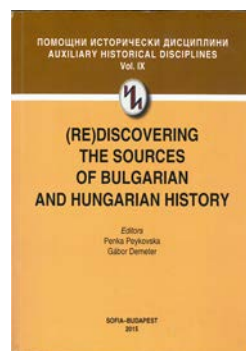
A fentiek mellett a témacsoport folytatta az OTKA és a Bolyai Ösztöndíj támogatta kutatásait, aktívan alakította a Szerb–Magyar Akadémiai Vegyes Bizottság közös munkáját, és továbbra is együttműködött más hazai szakmai műhelyekkel. Az intézeten belül: a Horthy-korszak és a Jelenkortörténet kutatóival; az intézeten kívül: az etnikai térképészet hazai művelőivel.

2015. évi kötetek:

► Demeter, Gábor – Peykovska, Penka (eds.): *Shared Pasts in Central and Southeast Europe 17th–21st Centuries: Hungarian and Bulgarian Approaches*. Sofia – Budapest: Institute of History, Bulgarian Academy of Sciences, 2015.

► Demeter, Gábor – Peykovska, Penka (eds.): *(Re)Discovering the Sources of Bulgarian and Hungarian History*. Sofia – Budapest: Institute of History, Bulgarian Academy of Sciences, 2015.

► Fodor, Pál – Sokcsevits, Dénes (szerk.): *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai: Intézmények, társadalom, gazdaság, kultúra*. = *Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara: Ustanove, društvo, gospodarstvo i kultura*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, Horvát Történettudományi Intézet, 2015.

2015-ben megjelent jelentősebb tanulmányok:

► Ábrahám Barna: A szlovákkérdés nemzetközi dimenziói az I. világháború éveiben: Historiográfiai áttekintés. *Világtörténet*, 5. (37.) (2015) 2 sz. 257–288.

► Ábrahám Barna: Szlovák sajtó és kormányzati sajtópolitika a nagy háború éve alatt. *Történelmi Szemle*, 57. (2015) 4. sz. 565–582.

► Bíró, László: Macedonia between the Two World Wars: Some Impacts of Integration in Yugoslavia. In: Demeter, Gábor – Peykovska, Penka (eds.): *Shared Pasts in Central and Southeast Europe 17th–21st Centuries: Hungarian and Bulgarian Approaches*. Sofia – Budapest: Institute of History, Bulgarian Academy of Sciences, 2015. 149–174.

► Bíró, László: Нация – братство и единство: Изменения в югославской и сербской историографии. In: Peykovska Penka – Demeter Gábor (eds.): *(Re)Discovering the Sources of Bulgarian and Hungarian History*. Sofia – Budapest: Institute of History, Bulgarian Academy of Sciences, 2015. 334–359.

► Bottlik, Zsolt – Csaplár-Degovics, Krisztián – Demeter, Gábor: Ethnic Mapping on the Balkans (1840–1925): a Brief Comparative Summary of Concepts and Methods of Visualization. In: Peykovska, Penka – Demeter, Gábor (eds.): *(Re)discovering the Sources of Bulgarian and Hungarian History*. Sofia – Budapest: Institute of History, Bulgarian Academy of Sciences, 2015. 65–99.

► Csaplár-Degovics, Krisztián: Serbia and the „Albanian Question” in 1912–1913 – a Re-reading of Published Triple Entente Sources. In: Peykovska, Penka – Demeter, Gábor (eds.): *(Re)discovering the Sources of Bulgarian and Hungarian History*. Sofia – Budapest: Institute of History, Bulgarian Academy of Sciences, 2015. 2015. 162–217.

► Csaplár-Degovics Krisztián: Az I. világháború kitörésének okai és a szerb historiográfia. *Világtörténet*, 5. (37.) (2015) 2 sz. 349–390.

► Demeter Gábor: A bolgár kollektivizálás ellentmondásai. In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, 2015. 383–393.

► Demeter Gábor: Expanzió vagy önvédelem? Az Osztrák–Magyar Monarchia diplomáciai köreinek tervei Szerbiával kapcsolatban (1913–1915). *Világtörténet*, 5. (37.) (2015) 2 sz. 391–408.

► Demeter, Gábor: Колебание, нерешителност или проникателност? Външната политика на Австро-Унгария през 1912–1913, отразена в дневника на Лайош Талоци. In: *100 години от Балканските войни. Извори и документи / 100th Anniversary of the Balkan Wars. Sources and Documents*. Red.: Grebenarov, Alexandr. Sofia, 2015. 106–120.

► Demeter Gábor – Bagdi Róbert: Sátoraljaújhely migráns és helyi társadalma az 1869. évi népszámlálás alapján. *Történelmi Szemle*, 57. (2015) 3. sz. 381–410.

- ▶ Demeter, Gábor – Csaplár-Degovics, Krisztián: Social Conflicts, Changing Identities and Everyday Strategies of Survival in Macedonia on the Eve of the Collapse of Ottoman Central Power (1903–1912). Part 2. In: *Bulgarian Historical Review-Revue Bulgare*, 2013/3–4. 60–90.
- ▶ Demeter Gábor – Radics Zsolt: A gazdasági fejlettség regionális különbségeinek vizsgálata az Osztrák–Magyar Monarchia utódállamaiban járásszintű adatok alapján. *Történeti Földrajzi Közlemények*, 6. (2015) 233–246.
- ▶ Hornyák, Árpád: Efforts of the Hungarian Governments to Establish Independence and Preserve Integrity of Hungary in the Last Months of 1918. The Belgrade Military Convention. In: Rudić, Srđan – Milkić, Miljan (ured.): *Prvi svetski rat, Srbija, Balkan i velike sile*. Beograd: Istorijski institut Republike Srbije, 2015. 531–549.
- ▶ Hornyák, Árpád: Serbiens nationale Ziele und aussenpolitische Bestrebungen auf dem Balkan. Am Vorabend des Ersten Weltkrieges. In: Fiziker, Róbert – Szabó, Csaba (Hrsg.): *Der Erste Weltkrieg aus ungarischer Sicht*. Wien: Balassi Intézet, 2015. 149–168.
- ▶ Hornyák Árpád: A szerb történelemkönyvek magyarságképe a második világháború után. *Könyv és nevelés*, XVII. (2015) 3. sz. 83–98.
- ▶ Lukács B. György: Kollektivizálás a szocialista Jugoszláviában (1949–1953). In: Horváth Sándor – Ö. Kovács József (szerk.): *Állami erőszak és kollektivizálás a kommunista diktatúrában*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, 2015. 375–381.
- ▶ Ress, Imre: Fran Kurelac és a nyugat-magyarországi horvátok nemzeti mobilizálásának kísérlete 1848 tavaszán. In: Fodor Pál – Sokcsevits Dénes (szerk.): *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai: Intézmények, társadalom, gazdaság, kultúra. = Prekretnice u suživotu Hrvata i Madara: Ustanove, društvo, gospodarstvo i kultura*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, Horvát Történettudományi Intézet, 2015. 351–365. horvátul: pp. 388–401.
- ▶ Ress, Imre: Ungarns Weg in den Krieg: Ungarische Einflussnahme auf die Außenpolitik der Habsburgermonarchie 1913–1914. In: Fiziker, Róbert – Szabó, Csaba (Hrsg.): *Der Erste Weltkrieg aus ungarischer Sicht*. Wien: Balassi Intézet, 2015. 55–83.
- ▶ Seres Attila: Kis iskola – nagy alku: A brailai magyar oktatás ügye a két világháború között. In: Demeter, Gábor – Peykovska, Penka (eds.): *Shared Pasts in Central and Southeast Europe 17th–21st Centuries: Hungarian and Bulgarian Approaches*. Sofia – Budapest: Institute of History, Bulgarian Academy of Sciences, 2015. 190–227.
- ▶ Seres Attila: Moldvai csángók és a magyar etnikai tér megerősítésének kérdése az első világháború idején. *Hadtörténelmi Közlemények*, 128. (2015) 3. sz. 687–707.
- ▶ Seres Attila: Egy nyilas parlamenti képviselő hihetetlen kalandjai bolsevik földön. Rátz Kálmán a Szovjetunióban – magyar és orosz levéltári források 1941. In: Bene, Krisztián (szerk.): *Európa periferiján*. Pécs: PTE BTK TTI MOSZT Kutatócsoport, 2015. 219–248.
- ▶ Sokcsevits Dénes: Magyar rendezési tervek a horvát- (délszláv) kérdés megoldására az első világháború idején. In: Fodor Pál – Sokcsevits Dénes (szerk.): *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai: Intézmények, társadalom, gazdaság, kultúra. = Prekretnice u suživotu Hrvata i Madara: Ustanove, društvo, gospodarstvo i kultura*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, Horvát Történettudományi Intézet, 2015. pp. 25–35., horvátul: pp. 73–83.

A 2016-os év a korábban elkezdődött tudományos programok folytatásáról és részben befejezéséről szólt. A témacsoport három főállású és két félállású munkatársa három közös akadémiai vegyes bizottságban (Magyar–Bolgár, Magyar–Román, Magyar–Szerb) több kiemelt rendezvényt szervezett vagy bonyolított le, amelyekből az alábbiakat kell kiemelni.

Tízéves lett a Magyar–Bolgár Történelem Vegyes Bizottság, amelyet 2016. május 31-én Szófiában a két akadémia és a magyar nagykövetség látványos keretek között ünnepelt meg. Többéves előkészítő munka után a Magyar–Szerb Történelem Vegyes Bizottság gondozásában és témacsoportunk két tagjának aktív közreműködésével (Bíró László, Hornyák Árpád) magyar és szerb nyelven is megjelent a két nép második világháborús kapcsolattörténetével foglalkozó tanulmánykötet. A fent említett két nagy tanulmánykötet mellett a témacsoport tagjai három monográfiát jelentettek meg, és nagy eredmény, hogy Sokcevitcs Dénes Horvátország történetéről szóló monográfiáját Zágrábban horvát nyelven is kiadták. Az év során megjelentek Demeter Gábor gazdaságtörténeti összefoglalásának újabb kötetei. A magyar nyelvű tanulmányok száma tizenhárom, az idegen nyelvűeké hét (három bolgár, két szerb, egy angol, egy német, egy albán). Ezekon kívül a témacsoport munkatársai öt recenziót (három magyart, két angolt) írtak és elkészítettek tizenhárom angol nyelvű etnikai térképet.

A külkapcsolatok szempontjából fontos eredményt értünk el, hogy sikerült elmélyíteni a regensburgi Kelet- és Délkelet-Európa Kutatóintézettel (Institut für Ost- und Südosteuropaforschung, IOS) a 2015-ben megalapozott kapcsolatunkat. 2016-ban a témacsoportot bevonták egy történeti térképszoftver tesztelési folyamatába és egy új, Délkelet-Európával foglalkozó és hatkötetesre tervezett német nyelvű kézikönyvsorozat elkészítésébe.

A témacsoport 2016-os tevékenysége kapcsán érdemes kiemelni, hogy a csoport munkatársai öt nagy nemzetközi és két magyar konferencia szervezésében játszottak vezető szerepet. A társadalmi kapcsolattartás erősítését jelzi, hogy 2016-ban négy ismeretterjesztő előadást és egy rádióinterjút adtunk. Kétségtelen, hogy sikerült olyan társadalmi csoportokkal felvenni a kapcsolatot, amelyek aktívan követik a Balkán eseményeit.

2016-ban kutatóink huszonkettő idegen nyelvű előadást tartottak nemzetközi konferenciákon és hét magyar nyelvű előadást Magyarországon. Részt vettek három OTKA- és egy Bolyai-kutatásban. Ábrahám Barna és Hornyák Árpád aktív oktatói tevékenységet is folytatott (Eperjesi Egyetem, Pécsi Tudományegyetem). Demeter Gábor bírálója volt egy PhD-értekezésnek, Bíró László pedig olvasószerkesztője volt a *Világtörténet* négy számának. Csaplár-Degovics Krisztián egy önálló panelt szervezett a 2017. szeptemberi budapesti ENIUGH konferenciára („Humanitarian Intervention on the Balkans in the long 19th Century”).

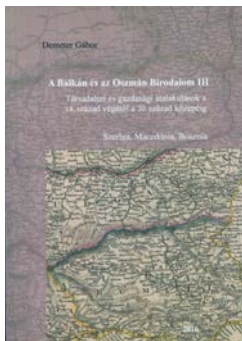
A 2016-ra tervezett monográfiák közül csak Demeter Gábor kötetei jelentek meg. Csaplár-Degovics Krisztián és Lumnije Jusufi közös munkája, az első albán–magyar szótár kritikai kiadása nem jelent meg, részben anyagi okok miatt (Csaplár-Degovics Krisztián – Lumnije Jusufi: *Die kritische Edition des ersten Albanisch–Ungarischen Wörterbuches von dr. Zoltán László, 1913*).

Elutasították a témacsoport OTKA-pályázatát, amelyben Thallóczy Lajos naplóinak kiadását (1915–1916) folytattuk volna és az osztrák–magyar részvételt vizsgáltuk volna a Balkán muszlim népeinek nemzet- és államalkotó folyamatában. Csaplár-Degovics Krisztián Bolyai Ösztöndíj pályázatát (*Az albániai Nemzetközi Ellenőrző Bizottság története 1913–1914*) szintén elutasították. Az elutasítást és bírálatokat természetesen elfogadtuk. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a szakmai kifogások között szerepeltek olyan érvek, amelyek arra utaltak, hogy a bírálók nem tudják felmérni a csoport kutatásainak nemzetközi jelentőségét. Szintén probléma, hogy a pályáza-

tokkal kapcsolatban elvárás az idézettség. Az idézettséggel az a legfőbb gond, hogy a magyar Balkán-kutatókat, témájukból fakadóan, Magyarországon nem idézik. Idegen nyelvű publikációktól várhatják csak idézettségeik növekedését. Csakhogy a balkáni országokban részben hanyagság, részben a vélt nemzeti presztízs miatt nem szeretik a külföldi történészeket idézni. A nyugat-európai kollégák pedig általában más kutatási irányokat vizsgálnak, mint a délkelet-európai témacsoport munkatársai; ez tovább szűkíti az idézettségi lehetőségeket. Ily módon a hazai Balkán-kutatók eredményeit nem tükrözheti az idézési mutató. E két jelenség nem jó jel a csoport kutatásainak külső finanszíroztatása szempontjából.

2016. évi kötetek:

▶ Ábrahám Barna: *Megmaradni vagy beolvadni? A szlovákiaság polgárosodása a 19. század második felében*. Pozsony: Kalligram Kiadó, 2016.

▶ Demeter Gábor: *A Balkán és az Oszmán Birodalom II. Társadalmi és gazdasági átalakulások a 18. század végétől a 20. század közepéig. Oszmán Birodalom (Rumélia, Anatólia, Közel-Kelet)*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2016.

▶ Demeter Gábor: *A Balkán és az Oszmán Birodalom III. Társadalmi és gazdasági átalakulások a 18. század végétől a 20. század közepéig. Szerbia, Macedónia, Bosznia*. Budapest–Debrecen: Kapitális, 2016.

▶ Demeter Gábor – Bagdi Róbert: *A társadalom differenciáltságának és térbeli szerveződésének vizsgálata Sátoraljaújhegyen 1870-ben*. Budapest–Debrecen: Kapitális, 2016.

▶ Hornyák Árpád: *A Horthy-korszak Magyarország jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források Magyarországról 1919–1941*. Budapest–Pécs: Kronosz Kiadó, 2016.

▶ Hornyák Árpád – Bíró László (szerk.): *Magyarok és szerbek a változó határ két oldalán, 1941–1948: Történelem és emlékezet*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016.

▶ Hornyák, Árpád – Janjetović, Zoran – Bíró, László (ured.): *Mađari i Srbi sa dve strane promenjive granice 1941–1948. Hungarians and Serbs on Both Sides of the Changing Boundaries 1941–1948: Tematski zbornik radova. Thematic Collection of Articles*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016. 383 p.

▶ Šokčević, Dinko: *Hrvatska od stoljeća 7. do danas*. Zagreb: Durieux i Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság, 2016.

2016-ban megjelent jelentősebb tanulmányok:

- ▶ Bíró László: Pártdirektívák és múltértelmezés. In: Hornyák Árpád – Bíró László (szerk.): *Szemléletváltozások és megközelítések a jugoszláviai és a szerb történetírásban*. In: *Magyarok és szerbek a változó határ két oldalán, 1941–1948. Történelem és emlékezet*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016. 55–83.
- ▶ Csaplár-Degovics, Krisztián: Die Internationale Kontrollkommission Albaniens und die albanischen Machtzentren (1913/1914). Beitrag zur Geschichte der Staatsbildung Albaniens. *Südost-Forschungen*, 73. (2014 [2016]) 231–267.
- ▶ Csaplár-Degovics, Krisztián: Kommandanti i Djelmënis shqiptare. In: Oliver Jens Schmitt (red.): *Për Ardian Klosin gjermanin nga Shqipëria*. Tirana: Fjala, 2016. 112–177.
- ▶ Demeter Gábor: Válságok és konjunktúrák a Balkánon a 19. században. In: Kövér György – Pogány, Ágnes – Weisz, Boglárka (szerk.): *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv 2016: Válság – Kereskedelem*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Hajnal István Alapítvány, 2016. 159–195.
- ▶ Demeter, Gábor – Csaplár-Degovics, Krisztián – Bottlik Zsolt: Етническите карти и статистики като политическа реклама и инструменти за изграждане на нация (1878 – 1913) – надеждност на данните. *Macedonski Pregled*, 39. (2016) 2. sz. 47–82.
- ▶ Hornyák, Árpád: Das Bemühen um ein (Friedens) Bündnis: Die Balkanentente 1934–1940. In: Dác, Enikő – Griessler, Cristina – Kovács, Henriett (Hrsg.): *Traum vom Frieden – Utopie oder Realität? Internationale Konferenz zum Gedenken an den 100. Jahrestag des Beginns des Ersten Weltkriegs*. Baden-Baden: Nomos, 2016. 201–224.
- ▶ Hornyák Árpád: Határkijelölés, határsáv és a magyarországi délszlávok. Vitás kérdések a magyar–jugoszláv kapcsolatokban a második világháború után. In: Hornyák Árpád – Bíró László (szerk.): *Magyarok és szerbek a változó határ két oldalán, 1941–1948. Történelem és emlékezet*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016. 315–366.
- ▶ Hornyák, Árpád: [Хорняк, А.] Венгерско-югославская пограничная полоса в годы разрыва И. В. Сталина и Й. Б. Тито. In: *Россия и Венгрия: На перекрестках европейской истории*. II. Ставрополь, 2016. **osz!!!**
- ▶ Lukács B. György: A második világháborút követő tömeggyilkosságok szlovén áldozatai. In: Hornyák Árpád – Bíró László (szerk.): *Magyarok és szerbek a változó határ két oldalán, 1941–1948. Történelem és emlékezet*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016. 85–96.
- ▶ Ress, Imre: Das Königreich Ungarn im ersten Weltkrieg. In: Helmut, Rumpler (Hrsg.): *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Band XI. Die Habsburgermonarchie und der Erste Weltkrieg*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2016. 1095–1163.
- ▶ Seres, Attila: [Шереш, Атила]: *Десталинизация и рефлексии на венгерскую революцию 1956 г. в Болгарии. Документы из РГАНИ 1956–1957 гг.* In: *Россия и Венгрия: На перекрестках европейской истории*. II. Ставрополь, 2016. 274–302.
- ▶ Seres Attila: Kényszerleszállás Budapesten. Magyar irodalom és szovjet kultúrpolitika „rossz időjárási viszonyok” idején. *Acta Scientiarum Socialium*, 46. (2016) 47–79.
- ▶ Seres Attila: Márton Áron a lengyel diplomácia látóterében az 1930-as évek végén. *Székelyföld – Terra Siculorum*, 20. (2016) 10. sz. 101–123.
- ▶ Šokčević, Dinko: Hrvatska u trokutu mađarsko-hrvatsko-austrijskih odnosa od 1790. do 1918. In: Vlasta Švoger – Jasna Turkalj (ured.): *Povijest Hrvata VI. Temelji moderne Hrvatske. Hrvatske zemlje u „dugom“ 19. stoljeću*. Zagreb: Matica hrvatska, 2016. 561–616.

Sokcseviťs Dénés: Viktimológia a horvát történetírásban. A bleiburgi áldozatok a horvát és a nemzetközi szakirodalomban. In: Hornyák Árpád – Bíró László (szerk.): *Magyarok és szerbek a változó batár két oldalán, 1941–1948. Történelem és emlékezet*. Budapest: MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016. 39–53.

2017

2017-ben három nagy, évek óta zajló kutatásunk ért a végső szakaszába, illetve fejeződött be. Elkészült az osztrák–magyar kolonializmust kutató, pályázati forrásból nem támogatott interdiszciplináris projektünk (2014–2017) kézírata két kötetben. Az egyik monográfiát (*Kolonializmus, propaganda, turanizmus és iszlám*) magyarul tervezzük kiadni. A másik kötetet ellenben, amelynek elkészítésében a berlini Humboldt Egyetem nyelvésze, Lumnije Jusufi is társszerző volt (*Eine kulturelle Form der Reichsexpansion Österreich-Ungarns – Das ungarisch-albanische Wörterbuch von Zoltán László*), az Osztrák Tudományos Akadémia gondozásában adjuk ki, német nyelven.

2017-ben zárta le a csoport a macedóniai erőszak a 19–20. század fordulóján téma kutatását, amelynek anyagi háttérét a Bolgár–Magyar Történész Vegyes Bizottság, az MTA BTK és a Bolyai Ösztöndíj közösen biztosította. A kutatás eredményeit két, többszerzős monográfiában (kézirat) foglaltuk össze angol nyelven. Az egyik kötet az erőszak történetét történeti forrásait egy etnológiai elmélet alapján dolgozta fel (*Study in the Theory and Practice on the Destabilization; Violence and Strategies of Survival in Ottoman Macedonia*), a másik pedig a térség etnikai térképezésének történetét foglalja össze (*The Role of Ethnic Mapping in Nation-Building and its Influence on Political Decision-Making across the Balkan Peninsula*).

Szintén végéhez közeledett a dualista Magyarország történeti földrajzát feldolgozó OTKA-pályázat, amely az állam regionális, társadalmi és gazdasági folyamatainak tanulmányozásához kíván segédletként szolgálni. Az így elkészült atlaszok egy része az interneten is hozzáférhető.

A külföldi beágyazottság tekintetében a témacsoport az idei évben nemcsak megőrizte az utóbbi évek lendületét, hanem még tovább is tudott lépni. A tagok összesen tizenöt nemzetközi rendezvényen léptek fel. Tizenöt önálló előadás megtartása mellett konferencia-, illetve panelszervezői, moderátori és lebonyolítói feladatokat vállaltak négy rendezvényen, és plenáris előadást tartottak egy külföldi ERC-projekt keretében. A számok mögött minőségi változások is állnak: a témacsoport tagjai a regionális rendezvények mellett idén már rangos, „topkategóriás” konferenciákon is részt vettek. Szintén idei trendváltás, hogy a témacsoport tagjai közül egyre több munkatársat hívnak meg, hogy vegyen részt külföldi doktoranduszok oktatásában (esetünkben: Eperjesi Egyetem; University of North Carolina, Chapel Hill, USA;

KU LEUVEN European Research Council Project Muslims in Interwar Europe **erc**

14 December 2017

LECTURE-CUM-SEMINAR 16:00-18:00
MSI 02.08 (Museumlokaal)

Translational Islam and the History of the "Islamic Community" in Interwar Hungary

Muslims in Hungary in the interwar period were a mixture of ethnic and denominational origin belonging to Bosnian, Albanian and Turkish origins. Those Muslims were Hungarian citizens after their naturalization in the post-WWI period. In accordance with the 1916 Law of Reception, the first autonomous Hungarian Muslim congregation was established in 1931 under the leadership of Sheikh Husszejn Hilmi Durics (1887-1940); and which became officially known as Gül Baba Islamic Community in Budapest. In the lecture Dr. Csaplár-Degovics will give a general overview of the congregation's history, its Austro-Hungarian roots, social background and transnational connections with Muslim networks in Western Europe around Prince Shakib Arslan in Geneva, and in the Muslim Middle East in that period.

Husszejn Hilmi Durics
High Imam of Budapest (1931-1940)

Dr. Krisztián Csaplár-Degovics
Senior research fellow and leader of the research group of Southeast European Studies at the Hungarian Academy of Science, member of the Bulgarian-Hungarian Joint Academic Commission of Historians and of the private Albanian-Institut in Munich and Vienna, and editor of the book series *Égészítők Magyarországi történelme* in Berlin (Osteuropa-Zentrum Berlin-Verlag).

Csaplár-Degovics Krisztián előadása a Leuveni Katolikus Egyetemen a „Muslims in Interwar Europe” című ERC-projekt keretében, 2017. december 14-én.

Leuveni Katolikus Egyetem). A nemzetközi beágyazottság erősödésére utal, hogy idén nőtt a külföldi független idézettségünk száma az előző évek adataihoz képest.

Kutatási eredményeink fogadtatása tekintetében jelentős esemény volt, hogy a Horvát Tudományos és Művészeti Akadémián (HAZU) ünnepélyes bemutatták Sokcevičs Dénes „Horvátország története a 7. századtól napjainkig” című, átfogó igényű művének horvát nyelvű kiadását 2017. április 20-án. A kötetet Velimir Visković szerkesztő és a könyv recenzensei (Damir Karbić, Stjepan Matković) ismertették. A rendezvényen megállapították, hogy hiánypótló, a sztereotípiákat elkerülő könyv született. Mintegy 140 fő jelent meg az eseményen az Akadémia meghívására, döntően a horvát tudományos és felsőoktatási élet kiválóságai.

Témacsoportunk számára középtávú céllá vált egy ERC-projekt elnyerése. Az ehhez vezető út állomásaként 2017-ben benyújtottunk egy Marie Skłodowska-Curie-pályázatot „State-building as Humanitarian Intervention – the Albania-Cause 1913–1914” címmel. A pályázat célja, hogy segítségével egy korábban a Bolyai Ösztöndíj által is támogatott kutatást lezárjunk, és annak eredményeit egy angol nyelvű monográfia formájában jelentessük meg. Az európai pályázati rendszerek felé való nyitásunk oka, hogy a hazai pályázati rendszer nem alkalmas arra, hogy a legtöbb általunk vizsgált téma kutatását finanszírozza.

2017. évi kötetek:

► Demeter, Gábor: *Agrarian Transformations in Southeastern Europe from the late 18th century to World War II*. Sofia: BAS Institute for Historical Studies – HAS RCH Institute of History, 2017. (Publications of the Bulgarian-Hungarian Historical Commission, 3.)

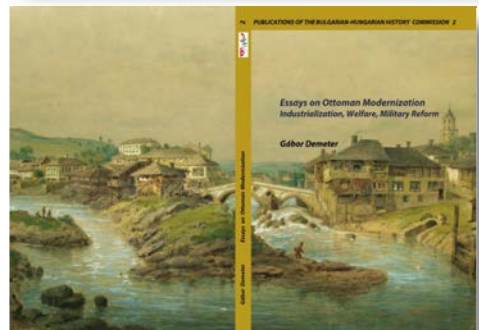
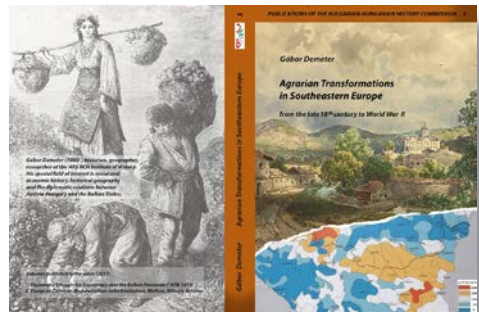
► Demeter, Gábor: *Diplomatic Struggle for Supremacy 1878–1914. Collected Studies*. Sofia: BAS Institute for Historical Studies – HAS RCH Institute of History, 2017. (Publications of the Bulgarian–Hungarian Historical Commission, 1.)

► Demeter, Gábor: *Essays on Ottoman Modernization. Industrialization, Welfare, Military Reform*. Sofia: BAS Institute for Historical Studies – HAS RCH Institute of History, 2017. (Publications of the Bulgarian–Hungarian Historical Commission, 2.)

► Demeter Gábor et al. (szerk.): *A Historical Geographical Atlas of Hungary for the Regional Analysis of Socio-economic Phenomena (1869–1910): Atlasz a dualizmus kori Magyarország regionális társadalmi-gazdasági folyamatainak tanulmányozásához*. Budapest: HISZI-Map Térképkiadói és Kereskedelmi Kft., CD, 2017.

► Hornyak, Arpad: *Susreti i sukobi. Ogladi o srpsko-madžarskim odnosima*. Beograd: Clio, 2017.

2017-ban megjelent jelentősebb tanulmányok:

- ▶ Ábrahám Barna: „Más nemzeteknél, mint a szászoknál...” Ortodoxia és lutheranizmus kölcsönhatásai a dualizmus kori Erdélyben. *Történelmi Szemle*, 59. (2017) 4. sz. 683–690.
- ▶ Ábrahám Barna: Uniótól Unióig: Erdély a román nemzet- és államépítésben 1867–1918 között. In: Szarka, László (szerk.): *Párhuzamos nemzetépítés, konfliktusos együttélés. Birodalmak és nemzetállamok a közép-európai régióban (1848–1938)*. Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2017. 207–229.
- ▶ Bíró, László: Challenging Disparities: Yugoslav State Building and Macedonia (1918–1939). In: Yamamoto, Akiyo – Pap, Norbert (eds.): *移動がつくる東中欧・バルカン史*. [A History of East Central Europe and the Balkans: Migrations and Regions.] Tokio: Tosui Shobo Publishers, 2017. 231–268. (japánul)
- ▶ Csaplár-Degovics Krisztián: Az első magyar–albán szótár születése. *Világtörténet*, 39. (2017) 3. sz. 467–480.
- ▶ Csaplár-Degovics, Krisztián: La rivalita fra l’Italia e l’Impero austro–ungarico concernente l’Albania (1878–1912). In: Turgonyi, Zoltán–Ruspanti, Roberto (eds.): *All’ombra della Grande Guerra. Incroci fra Italia e Ungheria: storia, letteratura, cultura*. Budapest, 2017. 221–248.
- ▶ Csaplár-Degovics, Krisztián – Jusufi, Lumnije: The Birth of the First Albanian–Hungarian Dictionary (1913). In: Ramadani, Fehari – Kosumi, Bajram – Sela, Ylber (eds.): *Relations between Albanians and Austro–Hungary (Austria) by Mid XIX Century to Our Days: Marrëdhëniet e popullit shqiptar me Austro–Hungarinë (Austriinë) nga mesi i shek. XIX deri në ditët tona*. Skopje, 2016. 87–102.
- ▶ Demeter Gábor: Külpolitikai alternatívák. A magyar politikai elit (Burián, Thallóczy, Tisza) véleménye a balkáni kérdés rendezéséről 1912–1915 között. *Hadtörténelmi Közlemények*, 130. (2017) 2. sz. 355–375.
- ▶ Demeter Gábor: Történeti kérdések földrajzi szemszögből. Mi az, amit másképp lát egy földrajzos? (A Trianonhoz vezető út regionális aspektusai.) *Történeti Földrajzi Közlemények*, 5. (2017) 3–4. sz. 22–36.
- ▶ Demeter, Gábor – Bagdi, Róbert: Tracing the Transforming Urban Elite: Methods to Analyze Spatial Patterns, Social Composition and Wealth Based on Census Data (Northeastern Hungary, 1870). *Izvestija na Institutata za istoriceski izsledovanija / Proceedings of Institute for Historical Studies*, 34. (2017) 246–275.
- ▶ Hornyák Árpád: A délszláv egység első hivatalos manifesztuma. A korfui nyilatkozat. *Korunk*, 28. (2017) 2. sz. 22–33.
- ▶ Seres Attila: Az események fogságában. Szovjet állampolgárok Magyarországon, magyar állampolgárok a Szovjetunióban 1956. október–novemberében. *Lymbus. Magyarástudományi Forrásközlemények*, 2017. 567–588.
- ▶ Seres Attila: A Kárpátaljai Református Egyház az 1956. évi forradalom idején. In: Molnár D. Erzsébet – Molnár D. István (szerk.): *Hadifogság, Málenkij robot. Gulág. Kárpát-medencei magyarok és németek elburcolása a Szovjetunió hadifogoly- és kényszermunkatáboraiiba (1944–1953)*. Ungvár–Beregszász: RIK-U Kiadó, 2017. 32–78.
- ▶ Sokcsevits, Dénes: Egy migráns csoport sikeres integrációja. A magyarországi horvátok története. In: Yamamoto, Akiyo – Pap, Norbert (eds.): *移動がつくる東中欧・バルカン史*. [A History of East Central Europe and the Balkans: Migrations and Regions.] Tokio: Tosui Shobo Publishers, 2017. ???–???. (japánul)
- ▶ Sokcsevits Dénes: A Zrínyiek helye és emlékezete az újkori (19–20. századi) horvát történelmi és nemzeti tudatban. In: Bene Sándor – Fodor Pál – Hausner Gábor – Padányi József (szerk.): *Határok fölött*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2017. 225–237.

mia kiadójának gondozásában jelenik meg. A projekt támogatói: az MTA BTK TTI és az Osztrák Tudományos Akadémia kiadója.

2. Ebben az évben zárult le egy OTKA-pályázat keretében a dualista Magyarország történeti földrajzát feldolgozó kutatás. A kutatás eredményeként kiadtuk Magyarország történeti földrajzi atlaszát, amely az állam regionális, társadalmi és gazdasági folyamatainak tanulmányozásához kíván segédletként szolgálni DVD-n és honlapon. Az elkészült atlaszok egy része az interneten is hozzáférhető (<http://www.gistory.hu/g/hu/gistory/gismaps>). Ezt is, mert a következők tartalmazták.

3. Szintén 2018-ban fejeződött be a GISa Hungarorum (OTKA K 111 766) projekt, amelynek keretében intézetünk munkatársai (Demeter Gábor, Szulovszky János, Frisnyák Zsuzsa, Nagy Béla, Fónagy Zoltán) az Eötvös Loránd Tudományegyetem földrajzosaival (Bottlik Zsolt, Jakobi Ákos), a debreceni geográfusokkal (Radics Zsolt, Németh Gábor, Péntes János), egyetemi hallgatókkal, doktoranduszokkal és Nagy Mariann közreműködésével a dualizmus kori Magyarország, Horvátország és az Osztrák–Magyar Monarchia statisztikai adatainak adatbázisba történő rögzítését, egy térinformatikai rendszer kiépítését és az eredmények részleges kiértékelését vállalták. A projektbe később bekapcsolódó Soproni Egyetem (Konkoly-Gyuró Éva, Balázs Pál), az Eszterházy Károly Egyetem (Pap József) és a Postamúzeum révén lehetővé vált a területhasználat, az infrastruktúra és a politikai rendszer adatainak felvételezése is a KSH kiadványainak demográfiai-társadalmi-gazdasági (ipari, mezőgazdasági statisztikák) életre vonatkozó adatai mellett.

A projekt eredményeként megjelenő *Térinformatikai rendszer kiépítése Magyarország és az Osztrák–Magyar Monarchia történetének tanulmányozásához* című DVD mintegy ötmillió település, járás és megyei szintű adatot tartalmaz Magyarország 12540 településére vonatkozóan, beleértve a földrajzi koordinátákat, a mai hovatartozást és az egykori településneveket is. Az adatbázisok mellett tucatnyi – automatizált térképkészítésre alkalmas –, egymással kombinálható térinformatikai alaptérképet (településhálózat, út- és vasúthálózat, vízrajz, közigazgatás stb.) tartalmaz a publikáció a Bach-korszaktól 1910-ig változatos léptékben (1:400 000). A Kollányi-testvérek közreműködése révén (www.terinfous.com) elkészült az alapfokú adatbáziskezelési ismereteket és térinformatikai szoftverek ismeretét igénylő térképek felhasználóbarát, interaktív demo verziója, mely mintegy 80 bilingvis térképen mutatja be a projekt potenciális eredményeit.

Az alapadatok és alaptérképek, valamint az első eredmények (beleértve a projekt két, *GIS-torical Studies* és *Történeti Térinformatikai Tanulmányok* címmel útnak indított műhelytanulmány-sorozatát), elérhetők a projekt angol és magyar nyelvű honlapján. A DVD emellett tartalmazza – terjedelme miatt – a honlapra fel nem került *Atlasz a dualizmus kori Magyarország regionális társadalmi-gazdasági folyamatainak tanulmányozásához* című, mintegy 700 darab 300–600 dpi felbontású kartográmból álló térképgyűjteményt is. (Ennek gyenge felbontású pdf formátumú verziója szintén elérhető a honlapon.) A DVD elérhető az MTA BTK Penna Könyvesboltjában (1053 Budapest, Magyar utca 40.).

A projekt zárásaként megjelent a *Térségi egyenlőtlenségek a történeti Magyarországon* című színes, A/4-es méretű térképeket tartalmazó tanulmánykötet, amely a dualizmus kori Magyarország perifériáinak azonosítása (és az ehhez szükséges módszertani megfontolások) mellett néhány történeti kérdés regionalista szemléletű újragondolását is tartalmazza. A kötet emellett módszertani szempontból is újító jellegű, nemcsak a földrajzi és kvantitatív módszerek adaptálása miatt, hiszen a tanulmányokat jegyző Péntes János, Jakobi Ákos, Szilágyi Zsolt, Radics Zsolt és Demeter Gábor ugyanazon adatbázist felhasználva, de eltérő módszertannal közelíti meg ugyanazt a kérdést (a perifériszációt). Ennek fényében különösen izgalmas, hogy azonos vagy eltérő eredményre jutnak.

<http://www.gistory.hu/g/hu/gistory/gismaps> és <http://www.gistory.hu/g/hu/gistory/otka>

2018-as terveink között szerepelt, hogy kiadjuk az osztrák–magyar kolonializmust kutató, pályázati forrásból nem támogatott interdiszciplináris projektünk (2014–2017) eredményeit több kötetben. Az egyik monográfiát (*Eine kulturelle Form der Reichsexpansion Österreich-Ungarns – Das ungarisch-albanische Wörterbuch von Zoltán László*) az Osztrák Tudományos Akadémia kiadója befogadta. A kiadó által kért módosításokat a nyár és őszi folyamán végeztük el, így a kötet kiadása 2019-re tolódot.

Ugyanígy nem fejeződtek be a századfordulós Balkán etnikai térképezését bemutató kötet munkálatai (*The Role of Ethnic Mapping in Nation-Building and its Influence on Political Decision-Making across the Balkan-Pensinsula*). A regensburgi Institut für Ost- und Südosteuropaforschung kiadójával folytatott megbeszélés alapján 2019 első felében még dolgoznunk kell a könyvön.

A 2018-ban elvégzett munka kapcsán érdemes még kiemelni, hogy különböző aspektusokból foglalkoztunk a délkelet-európai migráció helyi és Kárpát-medencei vonatkozásaival (19–21. század). Folytattuk a jugoszláv/szerb–magyar diplomáciai múlt feltárását és a magyar–szovjet kapcsolattörténet vizsgálatát oroszországi források alapján. Utóbbi vonatkozásában különösen érdekes a határon túli magyar kisebbségek sorsáról beszámoló szovjet levéltári források elemzése.

2018-ban a magyar nyelvű publikációk száma 39, az idegen nyelven megjelenteké 11 volt. A témacsoport tudományos eredményeinek bemutatásakor 2018-ban elsősorban arra koncentrált, hogy külföldi jelenlétét erősítse. Arra törekedtünk, hogy a munkánkat és munkamódszereinket elismert külföldi műhelyekben mutassuk be. Mindemellett arra is külön figyelmet fordítottunk, hogy a magyar történettudomány nemzetközi jelenlétét erősítsük. Összességében azt lehet mondani, hogy bár publikációink többsége továbbra is magyar nyelven jelenik meg, tevékenységünk súlypontja tartósan a nemzetközi jelenlét felé billent el. 2018-ban az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában, Németországban és Oroszországban tartottuk a legfontosabb előadásainkat, de részt vettünk horvátországi, lengyelországi, törökországi, bulgáriai, macedóniai és szerbiai szakmai fórumokon is. Publikációnk a magyar mellett orosz, román, angol, horvát, bolgár és japán nyelven jelentek meg.

Fontos változás az előző évekhez képest, hogy témacsoportunkat „felfedezte” a magyar kormányzat is. Bár kisebb politikai rendezvények tudományos mellékszereplőiként korábban is igénybe vették tudomány- és kultúrpolitikai szolgálatainkat, 2018-ban alapvető újdonság volt, hogy magyar külpolitikában jelentős szerepet kapott a közös történelmi múltról szóló rendezvények sora. Ezen események megszervezésében és lebonyolításában széles körű balkáni kapcsolat-hálónknak és szakmai felkészültségünknek köszönhetően aktív szerepet játszottunk. Történelmi jelentőségűnek gondoljuk, hogy a horvát–magyar kiegyezés 150 éves évfordulója kapcsán tartott konferenciát (2018. december 5.) Kövér László és Gordan Jandroković házelnökök védnöksége alatt a magyar parlament látta vendégül.

A magyar külpolitika és az MTA BTK TTI Délkelet-Európa Története Témacsoport egyre szorosabbá váló kapcsolatára szintén fontos példa, hogy 2018. október 15. és október 18. között a koszovói Pristinában vettünk részt az ottani magyar nagykövetség által társrendezőként megszervezett konferencián. Emellett, saját kezdeményezésre, önálló előadásokat tartottunk a Prizreni Egyetemen, terjedelmes sajtónyilatkozatokat tettünk és aktívan részt vettünk egy hosszú távú bilaterális régészeti együttműködés előkészítésében. Szerepléseink során nagy szakmai sikert arattunk: az albán tudományos élet képviselői felkértek bennünket, hogy tegyük rendszeressé előadó-körútjainkat Albániában és Koszovóban.

Akadémiák közötti mobilitási pályázatokon keresztül több hetet töltöttünk osztrák, bolgár, litván, ukrán és török kutatóhelyek vendégeiként. Akadémiai vegyes bizottsági tagságaink és nem-

Konferencia az Országház Vadásztermében

zetközi szerkesztőbizottsági helyeink számát idén tovább tudtuk növelni. Ismeretterjesztő írásokat közöltünk Magyarország mellett Albániában, Ausztriában, Romániában, Horvátországban és Szerbiában. A fentiek mellett közel tucatnyi opponensi és szakértői véleményt állítottunk ki készülő doktori értekezések kapcsán.

Seres Attila 2018 júliusában két hetet töltött Vilniusban, az MTA és a Litván Tudományos Akadémia közötti kutatócsere keretében, egyéni mobilitási pályázat révén. A kutatóút célja az 1956. évi magyar forradalommal kapcsolatos litvániai levéltári források kataszterének elkészítése, a releváns források feltárása és feldolgozása volt. Litvániában egészen 1952–1953-ig szervezett partizánháború folyt a szovjet belbiztonsági szervek ellen, még az 1950-es évek második felében is számtalan merényletet követtek el a szovjethatalom reprezentánsai, jellemzően téves- és tanácselnökök ellen. A kiinduló kutatási koncepció az volt, hogy egy olyan szovjet tagköztársaság lakossága körében, amelyet a szovjethatalommal szemben ilyen sokáig ellenállást tanúsított, a magyar forradalom jóval élesebb reakciókat váltott ki, mint a Szovjetunió más vidékein. A kutatómunka az úgynevezett Litvániai Különleges Levéltárban folyt, amely jelenleg önálló jogi személyként három korábbi szovjet állami szerv (KGB, Belügyminisztérium, Litván KP) archívumának anyagát egyesíti. A kutatómunka folyamán megközelítőleg 60–70, a magyar forradalomra vonatkozó iratot sikerült feltárni. Ezek közül a legfontosabb tucatnyi irat 2019-ben orosz és magyar nyelven is meg fog jelenni önálló forrásközlemények keretében. A teljes dokumentáció magyar nyelvű kiadása is a terveink között szerepel.

2018 szeptemberében egy hetet töltött Kijevben, az MTA és az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia közötti kutatócsere keretében, egyéni mobilitási pályázat révén. A kutatóút célja az 1956. évi magyar forradalommal kapcsolatos, az Ukrán Állambiztonsági Hivatal (USZB) Le-

véltárában lévő iratok feltárása és mennyiségének előzetes felmérése volt. A kutatómunka segítségével több ezer digitális felvétel készült. Az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetével 2019 októberében tervezzük egy konferenciát az 1956. évi forradalom ukrain hatásairól, ennek részeként előkészítjük egy közös dokumentumkötet kiadását is.

Jelentősebb konferenciárszvételek

1. A kiemelt rendezvények élére kívánkozik az Austrian Studies Association (ASA) éves konferenciáján való részvételünk. A University of Vermont (Burlington, USA) volt a házigazdája az Austrian Studies Association (ASA) éves konferenciájának 2018. május 30. és június 1. között. Az ASA-t 1961-ben hívták életre azzal a céllal, hogy az egykori Habsburg Birodalom, Ausztria–Magyarország és a modern Ausztria történelmét, kulturális örökségét, valamint mindenkori jelenét kutassa, a régió multietnikus, soknyelvű és többes identitású jellegét interdiszciplináris konferenciákon mutassa be, illetve ösztöndíjakkal és különféle csereprogramokkal támogassa a közép-európai–amerikai kapcsolatokat. Az ebben az évben az „Ausztria és a Kelet” címet viselő konferenciát a Media (Pennsylvania) székhelyű Botstiber Institute for Austrian–American Studies támogatásával rendezték meg, neves amerikai és európai előadókkal. Az MTA BTK Történettudományi Intézet kutatói önálló panelban kaptak lehetőséget a bemutatkozásra. A panel, amelyet Csaplár-Degovics Krisztián szervezett, az ismert kortárs osztrák kulturális antropológus és orientalista, André Gingrich úgynevezett frontier orientalism elméletét vizsgálta meg magyar olvasatban. Az elmélet kritikai bemutatására, egyben a magyar orientalisztika Habsburg-keretekbe történő beillesztésére Csaplár-Degovics Krisztián tudományos főmunkatárs vállalkozott. Paksa Rudolf tudományos munkatárs a magyar turanizmus kezdeteit elemezte be globális perspektívából és összevetette egy hasonló gyökerekkel rendelkező, de egészen más karriert befutó kelet-európai gondolattal, a lengyel szarmatizmussal. Katona Csaba tudományos munkatárs egy szimbolikus esemény, II. Rákóczi Ferenc fejedelem hamvainak 1906. évi hazahozatala révén mutatta be a századelő sajátos magyar–török kapcsolatát, míg a panel negyedik előadója, Emre Saral, az ankarai Hacettepe Egyetem tanársegéde az oszmán–török levéltári források tükrében vette górcső alá a sajátos magyar Kelet-kapcsolatokat.

Az alapvetően arabista Gingrich fenti elmélete egy 1998. évi, Burgenlandban végzett kutatás melléktermékeként fogalmazódott meg, majd 2016-ig folyamatosan formálódott. Az osztrák akadémikus a neonacionalizmus jelenségét vizsgálva állapította meg, hogy az osztrák identitásnak elválaszthatatlan része lett az oszmán kori háborúkra való emlékezés. Mivel Ausztria, az európai kultúra részeként, a felvilágosodás orientalista szemléletével is átítatódott, és birodalmi létéből fakadóan az Edward Said által leírt „klasszikus orientalizmus” elemei is felbukkantak külpolitikájában, a három irányzat találkozása egy furcsa, kétarcú viszonyt alakított ki a Kelettel. Egyrészt a Kelet egzotikus, inspiráló jellege jelen volt az osztrák birodalomfél építészetében, divatjában és művészeiben. Másrészt az Oszmán Birodalom nem egy tengeren túli, misztikus világot szimbolizált, hanem egészen az első világháborúig azt a szomszédos muszlim birodalmat jelentette, amelyet fegyveres erővel kellett Közép-Európából kiszorítani, és amellyel ezt követően is meg kellett találni a mindennapi modus vivendit. Bosznia okkupációja Gingrich szerint tovább gazdagította az osztrák Kelet-kép kétarcúságát: miközben a birodalomban megerősödött az az önkép, hogy Ausztria Európa határrégiója, illetve ütközőállama, megjelent a „jó muszlim” (bosnyákok) és a „rossz muszlim” (törökök) fogalma.

Paksa Rudolf, Csaplár-Degovics Krisztián és Katona Csaba Burlingtonban (2018. május 30.)

2. A darmstadti Technische Universität 2018. szeptember 13–14-én kétnapos konferenciát szervezett, melynek célja az Európában alkalmazott GIS-alapú történeti kutatások (GIS-tória) állapotának és tematikáinak a feltérképezése volt. A Dieter Schott és Wolfgang Moschek által vezetett és terepbejárással egybekötött rendezvény a környezettörténettől kezdve a városatlaszokig, a statisztikai mintavételezéstől a térképválasztásig széles körben vizsgálta a térinformatika és az internetes applikációk kapcsolatai által biztosított kutatási lehetőségeket. A konferencia résztvevői egyetértettek, hogy a térben rendszerezett, számítógéppel segített történeti tudás több gyakorlati kitérési lehetőséget kínál a történettudományok számára, amelyek a tudomány láthatósága mellett jövedelemtermelővé is tehetik azt. Kifejezetten hasznos a GIS-tória építészeti problémák esetében: Darmstadtban egészen konkrétan hatmillió eurós többletkiadást okozott egy mélygarázs építése, mert a helyszínen vették csak észre, hogy az építkezést a középkori városfal bástyája fölé tervezték (Darmstadtot 1944-ben lebombázták, s a romokat elplanírozták). Pedig az 1840-es várostérképen még látszik a bástya. Úgy tűnik azonban, hogy a főépítész nem látogatta meg az előkészítő munkák során a levéltár várostérképészeti részlegét...

A fentiek mellett fontos tanúsága volt a konferenciának, hogy egyre többen foglalkoznak térinformatikai városatlaszok készítésével, amelyek turisztikai szempontból is fogyasztóképes keletet generálnak és növelik a történettudomány láthatóságát. Ilyen például a stuttgarti is (<https://www.stadtlexikon-stuttgart.de/dts/>). A koncepció lényege, hogy a meglévő történeti várostérképeket georeferálják és feltöltik az open street mapre vagy a google earthre, majd hozzálinkelik a hozzáférhető vizuális forrásokot (fotók, képeslapok) és a történeti adatokat (például a századelős névjegyzékeket, cégcím táraakat stb.). Ezt követően az egész anyagot egy mobiltelefonos applikációra is rátelepítik. Az egyes rétegek ki- és bekapcsolhatók, miközben a helyszínen a turista rácsodálkozhat, hogy a mai pláza alatt egy középkori cserzőműhely, vagy indián temető volt. Összességében a térben katalogizált-rendszerezett tudás a történelem egy teljesen gyakorlati alkalmazását nyújtja, mely lehet, hogy a céhes szemlélet számára szokatlan és „lelacsonyító”, de

kereslet lenne rá. Demeter Gábor előadása a társadalmi rétegződés és a városi térszerveződés kapcsolatát vizsgálta egy 1870-es forrás alapján, a modernizálódó közeg tradicionális reliktumaira is rámutatva.

Wolfgang Moschek és Dieter Schott, a konferencia két szervezője mutatja a történeti térinformatikai fejlesztését mobiltelefonos applikációra darmstadti Technische Universität udvarán

3. 2018. október 15. és október 18. között Koszovóban járt intézetünk kutatócsoportja. Molnár Antal, Sokcsevits Dénes, Pálosfalvi Tamás, Csaplár-Degovics Krisztián és B. Szabó János a pristinai Albanológiai Intézet meghívására és a Magyar Külgazdasági és Külügyminisztérium felkérésére vettek részt a Szkander bég halálának 550. évfordulójára szervezett nemzetközi konferencián (*Gjergj Kastrioti Scanderbeg on the 550th Anniversary of this Death*). A koszovói és albániai tudományos intézmények, illetve a pristinai magyar nagykövetség által szervezett konferencián (2018. október 16.) a magyar küldöttség tagjai a második rigómezei csatáról (1448) és Hunyadi János életéről tartottak angol nyelvű előadásokat.

A küldöttség 2018. október 17-én az Ukshin Hotiról elnevezett Prizreni Egyetemen szerepelt. A magyar kutatók Csaplár-Degovics Krisztián és az egyetem germanista professzora, Izer Maksuti szervezésében önálló előadásokat tartottak az egyetem auditoriumában, amelyen az oktatókon és a hallgatókon kívül a helyi sajtó és érdeklődők is részt vettek. Molnár Antal előadásában a Magyarországon is ismert pápai vizitátor, Pjeter Mazreku püspök élete kapcsán felhívta a figyelmet az albán nemzeti önkép legkorábbi ismert megfogalmazására. Molnár előadására a helyi sajtó is felfigyelt, a legolvasottabb koszovói napilap, a *Koha Ditore* hosszú írásban számolt be az albán közönség számára is új eredményekről. Az írást több internetes hírportál is átvette. Csaplár-Degovics Krisztián Ausztria–Magyarország Albánia-politikájáról és a magyar albanológia kezdetéről tartott előadást. Sokcsevits Dénes horvát nyelven, Zágrábban kiadott *Horvátország története a 7. századtól napjainkig (Hrvatska od stoljeća 7. do danas)* című kötetét mutatta be nagy sikerrel a horvát szakos hallgatóknak. Az előadásokat követően Ramë Vataj, az egyetem rektora vendégül látta a magyar küldöttséget, és felvetette a későbbi együttműködés lehetőségét.

Intézetünk történéseit elkísérték a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészettudományi Intézet munkatársai is, Major Balázs vezetésével. A régész szakértők a késő antik és középkori kutatásokban tervezett együttműködésekről tárgyaltak a konferencia időszaka alatt. Az úton szintén részt vett Barina Zoltán, a Magyar Természettudományi Múzeum főmuzeológusa, aki egy kutatócsoport tagjaként 2016-ban zárta le a magyar albanológia eddigi leghosszabb folyamatos kutatási projektjét. A kutatócsoport további tagjai Pifkó Dániel, Somogyi Gabriella, Alfred Mullaj, Marjol Meco és Marash Rakaj voltak. A természettudós kutató, az Albánia botanikai leírását célul kitűző, 1916-ban kezdődő kutatás centenáriumán megjelent *Distribution atlas of vascular plants* című monográfiát mutatta be a Prizreni Egyetemen megtartott előadásában.

A magyar látogatás nagyon pozitív sajtóvisszhangot váltott ki:

<https://www.koha.net/kulture/123958/skenderbeu-dhe-qendrimi-modus-vivendi-i-raguzes/>

<https://www.koha.net/kulture/123948/despoti-serb-kunder-huniadit-besnik-ndaj-osmaneve/>

<https://www.koha.net/kulture/123941/kosova-e-shekullit-shtatembedhjetedjep-i-identitetit-shqiptar/>

<https://www.koha.net/kulture/123900/beteja-e-dyte-e-kosoves-midis-fakteve-dhe-prapaskenave/>

<https://zeri.info/kultura/221102/nis-konferenca-shkencore-gjergj-kastrioti-skenderbeu-ne-550-vjetorin-e-vdekjes/>

<https://www.rtklive.com/sq/news-single.php?ID=302190>

<https://www.vaticannews.va/sq/bota/news/2018-10/nr-prishtine-konferenca-gjergj-kastrioti-skenderbeu-550-vjetori.html>

<https://www.zeriamerikes.com/a/4615909.html>

<https://www.koha.net/kulture/123278/skenderbeu-i-unifikoi-shqiptaret-drejt-evropes/>

<https://www.koha.net/arberi/123342/haradinaj-gjergj-kastrioti-skenderbeu-figure-e-fuqishme-qe-na-lidh-me-perendimin/>

**Molnár Antal, Sokcsevits Dénes,
Pálosfalvi Tamás, Csaplár-Degovics
Krisztián és B. Szabó János a dečani
ortodox szerb kolostor udvarán**

4. A magyar–horvát kiegyezés 150. évfordulója alkalmából több konferencián szerepeltünk.

A Horvát Tudományos és Művészeti Akadémia és a Zágrábi Egyetem Jogi Kara szervezésében 2018. november 8–9-én kétnapos tudományos konferenciát rendeztek a magyar–horvát kiegyezés 150. évfordulója alkalmából. A tanácskozást Zvonko Kusić, az Akadémia elnöke nyitotta meg. Köszöntőt mondott

Igor Gliha, a Jogi Kar dékánja. A konferencia résztvevőit üdvözölte Magyar József nagykövet, aki beszédében kiemelte, hogy a múlt kutatása és tanulságainak levonása mellett a jövőbe kell tekintenünk, és a gyümölcsöző gazdasági együttműködést kell előtérbe helyezni. Hozzátette továbbá, ha ma Rijekában járunk, a helyiek mindig hangsúlyozzák, szeretnék, ha bővülne a kikötőbe irányuló magyar áruforgalom.

Dalibor Čepulo, a Jogi Kar vezetője plenáris előadásában a magyar–horvát kiegyezés jogi kereteit elemezte. A másik nyitóelőadást Sokcsevits Dénes, intézetünk tudományos főmunkatársa tartotta *A magyar–horvát kiegyezés a magyar historiográfiában* címmel. Előadásában kiemelkedően foglalkozott két magyar történész, Katus László és Ress Imre munkásságával, akik bár óriási eredményeket értek el a kérdés kutatásában, műveik nem jutottak el a horvát közvéleményhez, alig egy-két írásuk jelent meg horvátul.

Intézetünk horvátországi partnerintézményével, a Horvát Történettudományi Intézettel és a zágrábi Magyar Intézettel közösen 2018. november 22-én tudományos konferenciát rendezett a magyar–horvát közös történelem kiemelkedően fontos eseményéről, az 1868. évi magyar–horvát kiegyezésről. Magyar részről hét történész tartott előadást a konferencián; intézetünket Ress Imre nyugalmazott tudományos főmunkatárs, Cieger András tudományos főmunkatárs és Sokcsevits Dénes tudományos főmunkatárs képviselte. A konferencia helyszíne a Horvát Történettudományi Intézet Aranyterme volt, amely a kiegyezés korának egyik legreprezentatívabb belső terét jelentette Zágráb városában. A tudományos tanácskozás megrendezését a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, Magyarország Zágrábi Nagykövetsége és a Horvát Tudományügyi és Oktatási Minisztérium támogatása tette lehetővé.

Az Országgyűlés Hivatalának Közgyűteményi és Közművelődési Igazgatósága, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont és a Fővárosi Horvát Önkormányzat a horvát–magyar kiegyezés 150. évfordulója alkalmából 2018. december 5-én konferenciát rendezett *Megbékélés és fejlődés* címmel, az Országgyűlés Vadásztermében. A rendezvényen köszöntőt mondott Gordan Jandroković, a Horvát Szábor és Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke, valamint Fodor Pál, az MTA BTK főigazgatója. Molnár Antal tudományos főmunkatárs vezető elnökként, Cieger András tudományos főmunkatárs, Ress Imre nyugalmazott tudományos főmunkatárs és Sokcsevits Dénes tudományos főmunkatárs előadóként képviselték intézetünket. A HM Hadtörténeti Intézetéből Hermann Róbert tartott előadást. Horvát részről Jasna Turkalj (a Horvát Történettudományi Intézet igazgatónöve), Vlasta Švooger és Željko Holjevac adtak elő.

Külföldi kapcsolatainknak továbbra is szerves részét képezi a vegyes bizottsági tevékenység. 2018. május 10-én tartotta éves rendes ülését a Magyar–Orosz

**A Magyar–Orosz Történész Vegyes Bizottság.
Seres Attila, Kolontári Attila, Bebési György, a magyar
tagozat tagjai**

Akadémiai Történeész Vegyes Bizottság magyar tagozata. Az ülésen intézetünket Seres Attila tudományos munkatárs képviselte, aki röviden tájékoztatta a jelen lévőköt az Orosz Tudományos Akadémia kiadója, a Nauka, illetve az akadémiai történettudományi szaklapok helyzetéről.

**Sources for Analyzing History in
Central and Southeast Europe
in Modern and Contemporary Times**

*International scientific conference organized by
Institute of History at the Research Center for the
Humanities – HAS,
Institute for Historical Studies – BAS,
Bulgarian–Hungarian History Commission*

9 October 2018, Budapest

Hungarian Academy of Sciences – Research Center for the
Humanities
(Budapest 1094, Tóth Kálmán Str. 4,
5th floor, „Tanácsterem”)

**The conference is realized within the frame of the joint academic
project “Connected Histories: Sources for Building History in
Central and Southeast Europe, 17th – 21st Centuries”**

2018. október 9-én került sor a Bolgár Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet, a Bolgár–Magyar Történeész Vegyes Bizottság és intézetünk szervezésében a *Sources for Analyzing History in Central and Southeast Europe in Modern and Contemporary Times* című konferenciára, melyet Penka Pejkovska, F. Molnár Mónika és Demeter Gábor szervezett.

2018. évi kötetek

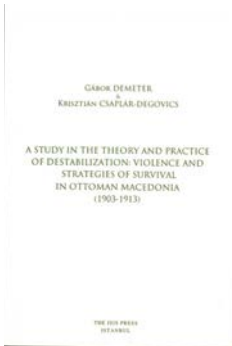
► Demeter, Gábor – Csaplár-Degovics, Krisztián: *A Study in the Theory and Practice of Destabilization: Violence and Strategies of Survival in Ottoman Macedonia (1903–1913)*. Istanbul: The ISIS Press, 2018.

A kötet a többnyire etnikai-vallási konfliktusként értékelt Balkán-problémát új, szociológiai és kulturális antropológiai szemlélettel közelíti meg. A szerzők a félsziget konfliktusaiban nem az etnikai hátteret elemzik, hanem az ugyanilyen fontos szerepet játszó mindennapi erőszak társadalmi forrásait. A kötet kortárs bolgár, osztrák–magyar és oszmanli források alapján készült, ami lehetővé tette az egyes forráscsoportok információinak az ellenőrzését és az események több

szempontból történő bemutatását. A könyv emellett betekintést nyújt az erőszakra adott mikro- és makroszociális társadalmi reakciókra, túlélési stratégiákra és az erőszakon alapuló társadalom sajátos szervezeti formáinak, így például az erőszakot piacosító paramilitáris egységek működésébe is.

► Demeter, Gábor – Penka, Peykovska (eds.): *Миграции на хора и идеи в България и Унгария (XIX – XXI век)*. / *Emberék és eszmék migrációja Bulgáriában és Magyarországon (19–21. század)* / *Migrations of People and Ideas in Bulgaria and Hungary, 19th–21st Centuries*. Sofia: Парадигма, 2018.

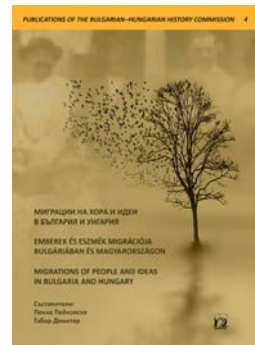
A kötet a *Connected Histories: Sources for Building History in Central and Southeast Europe, 17th–21st Centuries* (Kapcsolódó történetek: források a történelem újjrakonstruálásához Közép- és Délkelet-Európában a 17–21. században) című bolgár–magyar közös akadémiai kutatási projekt, valamint a BTA Történettudományi Kutatóintézetének magyar és orosz kutatók részvételével indított *Nemzetközi migráció Bulgáriában a 19–21. században: történeti demográfiai, társadalmi antropológiai és etnokulturális aspektusok* című projektje keretén belül készült, és zömmel a 2016-ban Pécsen megrendezett Hungarológiai Kongresszus előadásait tartalmazza. A kötet a migráció jelenlegét tágra értelmezve az inter- és intraregionális vándorlás mellett a kulturális transzfer térségbeli jelentőségére is kitér.

► Demeter Gábor – Jakobi Ákos – Péntes János – Szilágyi Zsolt – Radics Zsolt – Szulovszky János (szerk.): *Térségi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon: Módszerek és megközelítések*. Budapest–Debrecen: MTA BTK, 2018.

A kötet célja, hogy felhívja a figyelmet a történetírás és a geográfia egyik nagy adósságára. Míg a történeti körök általában véve távolságtartással viseltetnek a regionális elemzési módszerek és a mögötte álló kvantitatív elemzésekkel szemben, amelynek oka a társadalomközpontú szemlélet dominanciája mellett a térinformatikai és adatbázis-elemzésen alapuló technikák hiánya a képzésben, a GIS-technikákban és adatbázis-kezelésben jártas földrajzosok a történeti periféria kutatásokat hanyagolták el. Annak ellenére, hogy a múltból átöröklött adottságok szerepét, a „path dependency”-t a mai területi tervezésben sem lenne szabad figyelmen kívül hagyni. A lemaradás okainak és idejének ismerete nélkül ugyanis kérdőjeles a választott felzárkóztatási koncepciók sikeressége. Ha pedig egy terület száz éve folyamatosan periféria, akkor átgondolandó az eddig alkalmazott területfejlesztési politikák továbbfinanszírozásának ésszerűsége.

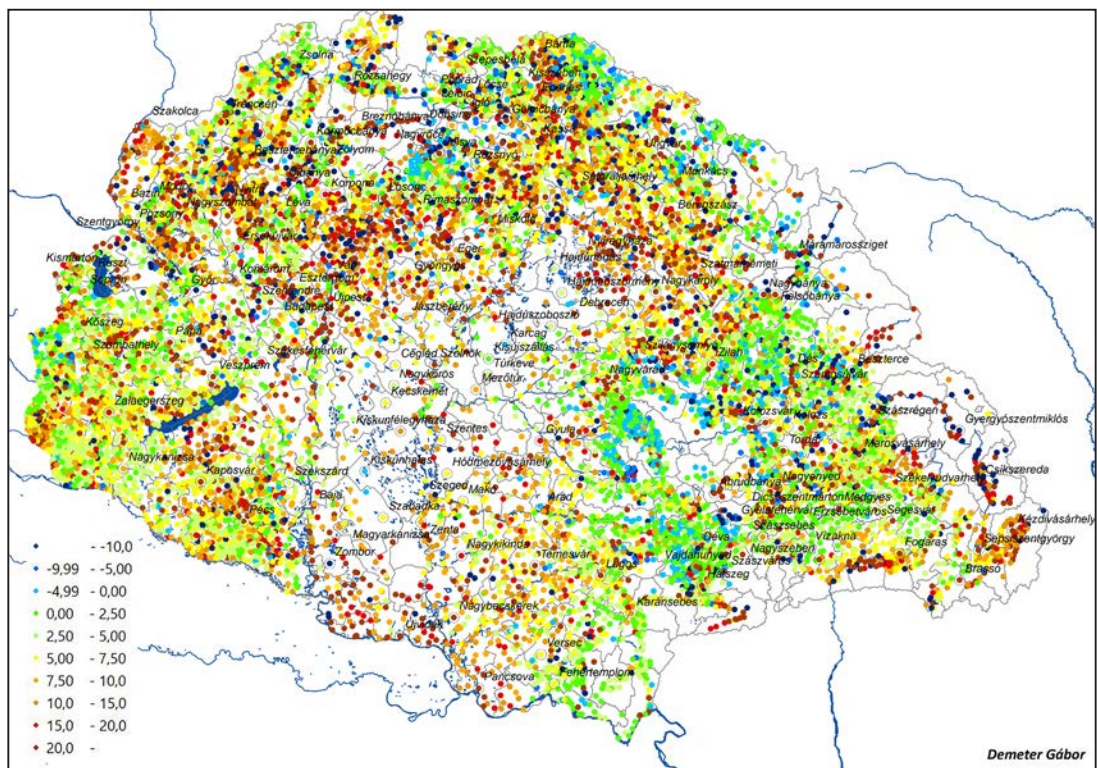
A perifériák múltjának feltárásával tehát a történettudomány számszerűsíthető (pénzben is kifejezhető) módon járulhat hozzá a jelen és a jövő problémáinak megoldásához. A regionális szemléletmód történeti tudásunk elmélyítéséhez is hozzájárul, mert egyfelől újfajta szemszögből közelít meg vitatott vagy már lezártak tűnő kérdéseket, másfelől rávilágít az ország diverzitásának egy másik, térbeli, nem társadalmi oldalára. A korábbi gazdaság- és társadalomtörténeti munkák olykor – részletes adatbázis hiányában – gyakran átlagértékekből vonnak le következtetéseket,

ami semmit nem mond a belső differenciákról. Vagy éppen fordítva, egy-egy régióra érvényes adatsorból általánosítanak az egész országra, olykor hibás képet sugallva. A történészek elvitakoznak azon, hogy a dualizmus korában a mezőgazdaság évi átlagos bővülése 1,5% vagy éppen 3% volt, és ez hogyan viszonyult Európa vezető és más társadalmi-gazdasági struktúrával rendelkező országainak növekedéséhez (nőtt-e vagy csökkent a lemaradásunk). De azt már kevesen vizsgálják, vajon térben kiegyenlített volt-e ez a fejlődés. A mai Budapest-imázsnak ugyanis ára volt már akkor is.

Mindez újragondolásra készíti a történeti Magyarország széthullásához vezető folyamatokat is: a birtokpolitika, a nemzetiségi problémák, a választójog kiterjesztése (mint általános társadalmi problémák) mellett e gondok regionális vetülete elsikkad a történetírásunkban. Pedig szorosán összetartoznak. Vajon túladóztatták a nemzetiségi területeket? Milyen jövedelmi differenciák jellemezték az országot területi különbségekben gondolkodva? Vajon torzított-e a választási rendszer a perifériákon vagy a nemzeti kisebbségek rovására? Vajon azonos volt-e az alföldi paraszt életminősége a felvidékiével? Másképpen: a perifériák, elmaradott területek nemzetiségi területekkel estek egybe? Mindig? A „modernizáció” sebessége mekkora volt; sikerült-e 1910-re integrálni Erdélyt gazdaságilag (a közjogi integráción túl)? Vajon a „modernizáció” pozitív jelenségnek tekinthető, vagy – mivel feltűnő párhuzamot mutat a fejlettség a magyar nyelv terjedésével és elterjedésével – a kisebbségek részéről éppen ellenkező reakciót, a nacionalizmus megerősödését hozta?

És egyáltalán: a kormányzat tehető felelőssége a lemaradásért, mert szándékosan kizsákmányolta a perifériát és a centrumban halmozta fel/vonzotta a tőke fajtáit, vagy ez szükségszerű,

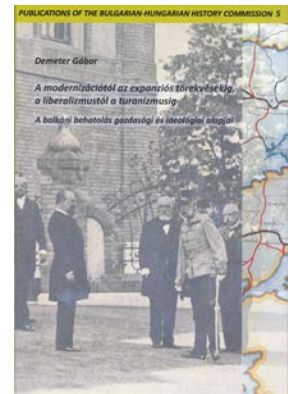
Települések fejlődési dinamikájának területi különbségei tíz változó alapján (1880–1910)
(Részlet a kötetből)

általános törvényszerűség volt a korban (Williamson-hipotézis)? Azaz egy szociálisan és nemzeti-ségi szempontból egyaránt érzékeny kormányzati rendszer esetében is bekövetkezett volna az országrészek (és természetesen a kötetben nem vizsgált társadalmi csoportok) periferizálódása? És vajon hogyan változott a történeti országrészek fejlettsége közötti különbség az elmúlt száz évben: vajon csökkent a lemaradás az elszakadt országrészeken (ezáltal egyfajta legitimációt adva Trianonnak az utódállamok szemszögéből), vagy stagnáltak-nőttek a különbségek? Vajon tekinthető-e Trianon pozitív hozadéknak a „terhes perifériáktól való megszabadulás”? (Ezzel azt is feltételezve, hogy nem volt esély felzárkóztatásukra.)

És mindez hogyan mérhető? Milyen módszertani kihívásokkal kell megküzdeni az 1880–1910 közötti népszámlálási adatok adatbázisba rendezésekor, majd a hétmillió adat feldolgozása-kor-kiértékelésekor? Alkalmazhatók-e egyáltalán a mai területfejlesztési módszerek a történeti kutatásokban, hiszen a fejlettséget meghatározó indikátorok sem azonosak (gondoljunk az alfabetizáció egykori szerepére)? A GIS-ta Hungarorum projekt keretén belül készült kötet 338 oldalon, több mint száz színes térképpel és ugyanennyi táblázattal illusztrálva elemzi e folyamatokat, együttgondolkodásra készítve földrajzos és történész kutatókat, akik azonos adatok alapján, de egyedi módszertant alkalmazva próbálják meghatározni a történeti Magyarország lemaradó régióit. Vajon a kép mennyiben függ a módszerektől és a választott adatoktól? Demeter Gábor, Péntes János, Jakobi Ákos, Szilágyi Zsolt és Szulovszky János ezekre a kérdésekre keresik a választ.

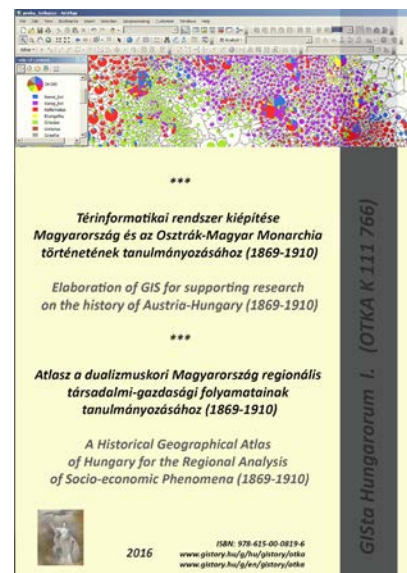
► Demeter Gábor: *A modernizációtól az expanziós törekvésekig, a liberalizmustól a turanizmusig: A balkáni behatolás gazdasági és ideológiai alapjai*. Budapest–Szófia: Bulgarian Academy of Sciences, 2018. (Publications of the Bulgarian–Hungarian Historical Commission, 5.)

A kötet a Balkánra vonatkozó 19. századi magyar gazdasági elképzelések fejlődésének bemutatását tűzte ki célul, párhuzamosan a behatolás indoktrinációjában bekövetkező változások nyomán követe-sével, a korlátozott pénzügyi lehetőségek mellett fennálló (intézményi) eszköztár alkalmasságának vizsgálatával, továbbá a piac- és nyersanyag-, majd területszerzést propagáló politika prominens (politikus, pénzember, publicista és tudós) képviselőinek bemutatásával, főként publicisztikai – a nyilvánosság számára megfogalmazott, akár tudományos köntösbe bújtatott, akár népszerűsítő – tevékenységükön keresztül. A dolgozat a birodalomépítési törekvések politikai hátterére és szereplőire kisebb figyelmet fordít, a fókusz a gazdasági gondolon van. Noha a tanulmány magától értetődően reflektál a gazdasági elképzelések realitására és koherenciájára, nem célja a ténylegesen folytatott gazdaság-politika számszaki értékelése-elemzése, sokkal inkább az alternatívák, vitatott kérdések, illetve a balkáni terjeszkedés igénye mögött meghúzódó gondolatkör feltárása, a „magyar” Balkán-kon-cepció(k) rekonstrukciója egyfelől a geopolitikai, másrészt a közgazdasági vonatkozású szakiro-dalom alapján.

- ▶ Bíró László: Montenegró függetlenné válása *Világtörténet*, 8. (2018) 4. sz. 589–609.
- ▶ Csaplár-Degovics Krisztián: Az albán ifjúság parancsnoka. *Századok*, 152. (2018) 2. sz. 351–376.
- ▶ Csaplár-Degovics, Krisztián: Nepoznati hrvatski casnik-pustolov u Albaniji: zivot Leopolda Ghilardija.” In: Herman Kaurić, Vijoleta (ured.): *1914. – prva godina rata u Trojednoj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji*. Zagreb: Matica hrvatska, 2017.
- ▶ Csaplár-Degovics, Krisztián: A műfaj, amelyben a magyar történetírás már felzárkózott a nemzetközi elvárásokhoz. *Múltunk* 30. (2018) 2. sz. 259–271.
- ▶ Demeter Gábor: Bevezetés. In: Demeter Gábor et al. (szerk.): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon. Módszerek és megközelítések*. Budapest–Debrecen: MTA BTK, 2018. 7–15.
- ▶ Demeter Gábor: Hasonlósági (formális) régiók és területi egyenlőtlenségek a történeti Magyarországon. In: Demeter Gábor et al. (szerk.): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon. Módszerek és megközelítések*. Budapest–Debrecen: MTA BTK, 2018. 195–218.
- ▶ Demeter Gábor: Kiegyensúlyozott fejlődés? Az agrárjövendelmek és adóterhek területi mintázata és változása a dualizmus kori Magyarország területén. In: Demeter Gábor et al. (szerk.): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon. Módszerek és megközelítések*. Budapest–Debrecen: MTA BTK, 2018. 15–46.
- ▶ Demeter Gábor: Perifériák és fejlett régiók a történeti Magyarországon (1890–1910). In: Demeter Gábor et al. (szerk.): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon. Módszerek és megközelítések*. Budapest–Debrecen: MTA BTK, 2018. 145–194.
- ▶ Demeter Gábor: Expanzió vagy önvédelem? In: Katona, Csaba (szerk.): *Minden egész eltört... A Nagy Háború emlékei*. Balatonfüred: Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2018. 65–84.
- ▶ Demeter Gábor: A modernizációtól a kolonizációs törekvésekig. Magyar utazók, politikusok és gazdasági szakírók a balkáni feladatokról (a 19. századtól az annexiós krízisig). *Századok*, 152. (2018) 2. sz. 284–305.
- ▶ Demeter Gábor: A regionális kutatások történeti alkalmazhatóságának problémái: a GIS-történelem lehetőségei Magyarországon. *Történeti Földrajzi Közlemények*, 6. (2018) 3–4. sz. 251–263.
- ▶ Demeter Gábor: A történelem nyomai a mai térszerkezetben – első törésvonalak az európai posztsovjet térségben. In: *Tér és Társadalom*, 32. (2018) 4. sz. 7–30.
- ▶ Demeter Gábor: Az utazó és az ügynök. In: Lendvai Tímár Edit et al. (szerk.): *FUT: Földrajz – Utazás – Történelem*. Budapest: Martin Opitz Kiadó, 2018. 131–143.
- ▶ Demeter Gábor – Bagdi Róbert: Járások vagy mikrorégiók? A Felvidék keleti felének adminisztratív beosztása, kapcsolata a tájhatárokkal a Lexicon Locorum alapján, valamint a járások szerepének funkcionális változása. *Történeti Földrajzi Közlemények*, 6 (2018) 3–4. sz. 61–82.
- ▶ Demeter Gábor – Bagdi Róbert: A sátorlajújhelyi társadalom mobilitásának, differenciáltságának és térszerveződésének vizsgálata 1870-ben. In: Halmos Károly et al. (szerk.): *Mozgás és átalakulás. A migráció és társadalmi mobilitás történeti változásai és összefüggései. A Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület 2016. évi, gödöllői konferenciájának kötete*. Budapest: Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület, 2018. 277–306.
- ▶ Demeter, Gábor – Bagdi Róbert: Some Methods to Quantify Migration in Hungary. In: Demeter, Gábor – Penka, Peykovska (eds.): *Миграции на хора и идеи в България и Унгария (XIX – XXI век). / Emberek és eszmék migrációja Bulgáriában és Magyarországon (19–21. század) / Migrations of People and Ideas in Bulgaria and Hungary, 19th–21st Centuries*. Sofia: Парадигма, 2018. 126–151.

- ▶ Demeter Gábor – Péntes János – Radics Zsolt: Fejlettségi és formális (hasonlósági) régiók és törésvonalak Köztes-Európában 1910–1930 között. In: Demeter Gábor et al. (szerk.): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon. Módszerek és megközelítések*. Budapest–Debrecen: MTA BTK, 2018. 219–254.
- ▶ Hornyák Árpád: A Délvidék délszláv birtokbavétele 1918–1920. In: Bene Krisztián et al. (szerk.): *A pécsi ruszisztika szolgálatában. Bebesi György 60 éves*. Pécs: PTE-BTK TTI Moszt Kutatócsoport, 2018. 246–254.
- ▶ Hornyák Árpád: Jugoszláv kisebbségpolitika és magyar reakciók az elutasítástól a beilleszkedésig. In: *Tízéves az észéki Magyar Tanszék. Tanulmányok az irodalom, nyelvészet és művelődéstörténet köréből*. 2018. 65–90. (Rovátkák, 3.)
- ▶ Hornyák Árpád: A magyar közvélemény és a tengerszorosokért vívott küzdelmek. In: Vitári Zsolt (szerk.): *Globális vetületek. Ünnepi kötet Fischer Ferenc 65. születésnapjára*. Pécs: Fakultás Kiadó, 2018. 121–128.
- ▶ Hornyák Árpád: A magyar külpolitikai gondolkodás szerb képe a két világháború között. *Századok*, 152. (2018) 2. sz. 377–399.
- ▶ Hornyák Árpád: Marko Protić szerb ortodox esperes emlékei az 1918. novemberi szabadkai impériumváltásról. In: Kunt Gergely et al. (szerk.): *Trianon arcai. Naplók, visszaemlékezések, levelek*. Budapest: Libri, 2018. 300–314.
- ▶ Ress Imre: Bosznia-Hercegovina mint a magyar impérium része? Szemléletváltás az okkupációtól a századfordulói. In: Csibi Norbert – Schwarczwoelder Ádám (szerk.): *Modernizáció és nemzetállam-építés. Hazza és/vagy haladás dilemmája a dualizmus kori Magyarországon*. Pécs: Kronosz Kiadó, (2018) 73–107..
- ▶ Ress Imre: Korszakváltást előkészítő rövid elnökség 1913–1916: Thallóczy Lajos. In: Szilágyi Adrienn (szerk.): *Hét társulati elnök*. Budapest: Magyar Történelmi Társulat – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2018. 77–114.
- ▶ Ress, Imre: „Der Türke ist ein Freund,[...] wird nicht angefochten.“ Die Haltung Ungarns zu Bosnien-Herzegowina bis zur Ära Kállay. In: Ruthner, Clemens – Scheer, Tamara (Hrsg.): *Bosnien-Herzegowina und Österreich-Ungarn, 1878–1918. Annäherungen an eine Kolonie*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2018. 99–119.
- ▶ Seres Attila: A budapesti „kaland”. Szovjet turisták a magyar forradalom örvényében. In: Bene Krisztián et al. (szerk.): *A pécsi ruszisztika szolgálatában: Bebesi György 60 éves*. Pécs: PTE BTK TTI Moszt Kutatócsoport, 2018. 279–291.
- ▶ Seres, Attila: Французское посредничество в восстановлении диалога между венгерскими и советскими литераторами. Миссия писателя Веркора в СССР в феврале-марте 1957 г. In: Стыкалин, А. С. (отв. ред.): *Венгерский кризис 1956 г. в контексте хрущевской оттепели, международных и межблочных отношений*. Москва – Санкт-Петербург: Нестор-История, 2018. 274–306.
- ▶ Seres, Attila: Историк в огне исторических событий. А. Л. Сидоров и венгерская революция 1956 г. In: Стыкалин, А. С. (отв. ред.): *Вопросы истории Венгрии*

и российско–венгерских отношений. Сборник научных статей. Екатеринбург: Уральский государственный юридический университет, 2018. 252–262.

► Seres, Attila: «События переросли в вооруженное восстание». Новые данные к изучению биографии советского историка А. Л. Сидорова.» In: И. В. Крючков (отв. ред.): *Россия и Венгрия на перекрестках европейской истории. Сборник научных статей*. Выпуск III. Ставрополь: Издательство Северо-кавказского государственного университета, 2018. 182–187.

► Seres, Attila: Советский «красный граф» глазами венгерского «белого» графа. Г. В. Чичерин и М. М. Литвинов на Генуезской конференции 1922. г. Шаржи венгерского министра иностранных дел Миклоша Банфи. In: Романов, В. В. (отв. ред.): *Чичеринские чтения. «Революционный 1917 год.» Поиск парадигм общественно-политического развития мира. Материалы международной конференции 13–15 октября 2017 г.* Тамбов: Издательский дом Тамбовского государственного университета им. Г. Р. Державина, 2018. 289–301.

► Seres, Attila: В плену событий. Граждане СССР в Венгрии – граждане Венгрии в СССР в октябре-ноябре 1956 г. In: Стыкалин, А. С. (отв. ред.): *Венгерский кризис 1956 г. в контексте хрущевской оттепели, международных и межблоковых отношений*. Москва – Санкт-Петербург: Нестор-История, 2018. 251–273.

► Sokcsévi Dénes: A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság megalakulásának állomásai 1918. október 29-től 1918. december 1-ig. *Acta Scientiarum Socialium*, 48. (2018) 75–83.

Tudományos konferencia-előadások

► Bíró László

„The Success of the Reforms of the Education Policy in Royal Yugoslavia in the Light of the Statistics.” A Bolgár–Magyar Történész Vegyes Bizottság konferenciája („Sources for Analyzing History in Central and Southeast Europe in Modern and Contemporary Times”), Budapest, MTA BTK TTI, 2018. október 9–10.

► Csaplár-Degovics Krisztián

„The (Unknown) Hungary and Its Orientalist Traditions.” Az Austrian Studies Association éves konferenciája („Austria and the East”), Burlington (Vermont, USA), 2018. június 1.

Ugyanitt „The *frontier Orientalism*-concept of André Gingrich and Hungary” című panel megszervezése.

„How János Hunyadi appeared in the Albanian historiography (1896)?” A Koszovói Tudományos és Művészeti Akadémia, Történeti Intézetének és a Pristinai Magyar Nagykövetségnek a nemzetközi konferenciája („Gjergj Kastrioti Scanderbeg on the 550th anniversary of his death”), Prishtina (Koszovó), 2018. október 16.

„Die Beziehungen zwischen Österreich-Ungarn und Albanien um die Jahrhundertwende.” Önálló előadás a Prizreni Egyetemen (Koszovó), 2018. október 17.

Ugyanitt és ugyanekkor önálló előadások szervezése az MTA BTK TTI történeti (Molnár Antal, Sokcsévi Dénes, Csaplár-Degovics Krisztián) és Barina Zoltán (Magyar Természettudományi Múzeum) számára.

„Gyarmatosító vagy nemzetépítő? A Habsburg Monarchia.” Az MTA BTK TTI és a Politikatörténeti Intézet közös konferenciája („Balkáni újjászületések? A Balkán és a világ a 19. századtól napjainkig”), Budapest, PII, 2018. november 14.

Ugyanitt a konferencia társszervezése.

► Demeter Gábor

„Szociológia és kultúrantropológia I. Konfliktushelyzetek és túlélési stratégiák az oszmán Macedóniában (1903–1912) – a politikai és gazdasági konfliktusok egy új olvasata.” Önálló előadás az ELTE BTK Szekfű Gyula Könyvtárban, 2018. április 17.

(Bagdi Róberttel közösen:) „Analyzing and visualizing Spatial Patterns, Social Composition and Wealth based on Census Data (1870) in Northeastern Hungary.” International Congress of Historical Geographers, Varsó, 2018. július 15–20.

(Szepesiné Simon Évával közösen:) „Towards a New Interpretation of Sources: Ottoman Accommodation in the Hungarian Kingdom (Database-building and the Possibilities of Visualization in GIS).” CIEPO, Szófia, 2018. szeptember 12.

„Social Differentiation and its Spatial Pattern in a Multiethnic city in North-Hungary (1870).” Konferencia „GIS and the City” címmel, Darmstadt, 2018. szeptember 13.

„Building History: The Experience of a Hungarian Project.” A Bolgár–Magyar Történész Vegyes Bizottság konferenciája („Sources for Analyzing History in Central and Southeast Europe in Modern and Contemporary Times”), Budapest, MTA BTK TTI, 2018. október 9–10.

„Towards a New Interpretation: Balkan Studies in Hungary.” A Cirill és Metód Egyetem Nemzeti Történeti Intézetének hetvenéves fennállása alkalmából Skopjében (Macedónia), a Parlamenti Klubban 2018. november 9–10. között megrendezett nemzetközi konferencia.

„Borderless Empire: Some Spatial and Temporal Aspects of Ottoman Accommodation in the Hungarian Kingdom – the Possibilities of Visualization in GIS.” A Magyar Kulturális Központ konferenciája, Isztambul, 2018. december 5.

(Szulovszky Jánossal, Szilágyi Zsolttal és Pénzes Jánossal közösen:) „A területi egyenlőtlenségek történeti gyökerei (A dualizmus kori Magyarországtól a trianoni Magyarorszáig, 1910–1930).” Az „Állam- és nemzetstratégiai mérföldkövek II. Ausztria és Magyarország a dualizmus válságától a versailles-i békerendszerig – kihívások és válaszok” című konferencia, MTA-VEAB Székház, Veszprém, 2018. december 6–7.

„Borderless Empire: *Some Spatial and Temporal Aspects of Ottoman Accommodation in the Hungarian Kingdom – the Possibilities of Visualization in GIS.*” A Bilkent Egyetem konferenciája („Sınırsız İmparatorluk”), Ankara, 2018. december 7.

► Hornyák Árpád

„Serbian Territorial Claims against Hungary in World War I. and at the Paris Peace Conference.” A British Association for Slavonic and East European Studies konferenciája. Cambridge, Fitzwilliam College, 2018. április 13–15.

„Brit külpolitika és területi változások a Balkánon a nagy háború első éveiben.” A Szegedi Tudományegyetem és a Délvidéki Kutatóközpont konferenciája („Fejezetek a Délvidék múltjából, 5.”), Szeged, 2018. május 17.

„Szerb államépítés és brit külpolitika az I. világháborúban.” A Selye János Egyetem Tanárképző Karának, a TÉKának és a Magyar–Szlovák Történész Vegyes Bizottságnak a konferenciája („Összeomlás, önrendelkezés, határviták 1918-ban. Nemzet- és államépítő nacionalizmusok Magyarországon”), Komárom, 2018. május 22–23.

„Territorial Disputes between Hungary and Kingdom of SCS 1918–1921 – the Case of Pécs.” A Rjazanyi Egyetem konferenciája („100 Years Ago: The End of the First World War in the Old World”), Rjazany (Oroszország), 2018. május 24–25.

„A magyar–jugoszláv kapcsolatok 1945 után.” Az ELTE BTK és a NEB konferenciája („Magyarország külkapcsolatai, lehetőségei, diplomatái 1945 után”), Budapest, 2018. szeptember 19.

„The Serbian Takeover of Power and Hungarian Resistance in Baranya 1918–1921.” A belgrádi Stratégiai Kutatóintézet és a belgrádi Történeti Intézet közös konferenciája („The End of the Great War. Military Operations and Peace Treaties”), Belgrád, 2018. szeptember 25–26.

„A történelmi Magyarország összeomlása és Baranya az első világháború végén.” A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárának konferenciája („Az első világháború lezárulása és következményei a dél-dunántúli régióban”), Pécs, 2018. október 10.

„A brit külpolitika közép- és délkelet-európai céljai.” Az MTA BTK TTI konferenciája („Összeomlás, forradalom, kiütkeresés. 1918 emlékezete és narratívái”), Budapest, 2018. október 12.

„A legkisebb rossz. Jugoszlávia szerepe a magyar külpolitikában.” Az MTA BTK TTI és a PTE BTK TTI Modernkori Történeti Tanszék konferenciája („Régi és új megközelítések, új tudományos eredmények a Horthy-korszak kutatásában”), Pécs, 2018. november 6.

Ugyanitt a konferencia megszervezése.

„Szerb megszállás és berendezkedés Pécsen.” A Kárpát-medencei Magyar Autonómia Tanács – Pécs MJV Önkormányzata konferenciája („Baranya szerb megszállásának centenáriuma”), Pécs, 2018. november 14.

„Pécs szerb megszállása.” A Csorba Győző Könyvtár és Pécs Története Alapítvány konferenciája („Pécs-Baranya évszázadai. Történetek Baranyából, különös tekintettel a szerb megszállás időszakára”), Pécs, 2018. november 15–16.

„Hungary and the Question of the South Slavs Unity at The End of the Great War.” A SANU konferenciája („The End of the War, The Serbs and the Creation of Yugoslavia”), Belgrád, 2018. november 29–30.

„The Military and International Position of Hungary with Special Regards on Serbia after the Breakthrough of Salonika Front.” Čačak Város Történeti Levéltárának konferenciája („Serbia 1918: Liberation of the Homeland, Return of the Warrior, Life in the New State”), Čačak, 2018. December 7–8.

„Violence against Civilians in Pécs during the Serbian Occupation.” A Collegium Hungaricum Wien és a Ludwig Boltzmann Intézet által rendezett workshop osztrák és magyar kutatók részére („Years of Violence. The First World War and its Aftermath in Austria and Hungary 1914–1920”), Bécs, Collegium Hungaricum, 2018. december 12.

► Seres Attila

„Magyar enklávé. Moldvai csángók Nagy-Románia megalakulásának árnyékában.” A Szegedi Tudományegyetem konferenciája („Többnemzetiségű államok keletkezése és felbomlása Közép-Európában”), Szeged, 2018. március 2.

„A magyar–szovjet testvérmegyei mozgalom kialakulása az 1960-as években. Források, fogalmak, problémák.” A Szegedi Tudományegyetem konferenciája („Fellazult tételben? A pártállami politika és a hatvanas évek vidéki társadalma”), Budapest, 2018. április 12.

„Hargita megye és Csíkszereda szovjet szemmel az 1970-es és 1980-as években.” A Csíki Székely Múzeum várostörténeti konferenciája („Csíkszereda 460”). Csíkszereda, 2018. április 19.

„Az 1940. évi magyar–szovjet kereskedelmi egyezmény és infrastrukturális konzekvenciái.” A Kaposvári Egyetem konferenciája („Régiók a Kárpát-medencén innen és túl”). Kaposvár, 2018. október 12.

„Magyar–szovjet titkos tárgyalások 1922-ben. A külügyminiszter és illusztrátor Bánffy Miklós a genovai konferencián.” A Szegedi Tudományegyetem konferenciája („Újrágondolt negyedszázad”), Szeged, 2018. november 9.

„Háborús emlékek a katonai kórházból. Grigorij Csuhray szovjet filmrendező kecskeméti útjai az 1960-as években.” Az MTA BTK – NEB Vidéktörténeti Kutatócsoport és a Neumann János Egyetem konferenciája („Konszolidáció a mindennapokban. A magyar vidék az 1960-as években”), Kecskemét, 2018. november 29.

► Sokcsevits Dénes

„1918 decembere: a délszláv állam születése.” A Közép-Európai Közlemények, a SZAB, az MTA RTB és az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar konferenciája („Többnemzetiségű államok keletkezése és felbomlása Közép-Európában”), Szeged, 2018. március 2.

„A 19. századi horvát nemzetépítés és a Nagodba.” A Veritas és HM Hadtörténeti Intézet konferenciája („Konferencia a magyar–horvát kiegyezés 150. évfordulója kapcsán”), Budapest, 2018. április 18.

„Skanderbeg and Hunyadi in the Croation Literature.” A Koszovói Tudományos és Művészeti Akadémia Történeti Intézete és a Pristinai Magyar Nagykövetség nemzetközi konferenciája („Gjergj Kastrioti Scanderbeg on the 550th Anniversary of His Death”), Pristina (Koszovó), 2018. október 16.

„Uloga hrvatsko-ugarske nagodbe u izgradnji hrvatske nacionalne države.” A Magyarországi Horvátok Tudományos Intézetének konferenciája („XIV. nemzetközi kroatisztikai konferencia”), Pécs, 2018. október 19–20.

„A horvát–magyar kiegyezés szerepe a horvát nemzetépítésben.” A PTE BTK Újkortörténeti Tanszék és az Eszéki Tudományegyetem Történettudományi Intézet konferenciája („Horvát–magyar történelmi kapcsolatok. A magyar–horvát kiegyezés 1868”), Pécs, 2018. október 25.

„A magyar történetírás a horvát–magyar kiegyezésről: Katus László és Ress Imre munkássága” „Mađarska historiografija o Hrvatsko-ugarskoj nagodbi. Djelatnost Laszloa Katusa i Imrea Ressa.” A Horvát Tudományos és Művészeti Akadémia és a Zágrábi Egyetem Jogi Karának konferenciája („Hrvatsko-ugarska nagodba: institucije i stvarnost.” Konferencija u organizaciji HAZU i Pravnog fakulteta u Zagrebu), Zágráb, 2018. november 8–9.

„A magyar–horvát kiegyezés ellenfele: Pesty Frigyes”, „Protivnik Hrvatsko-ugarske nagodbe Frigyes Pesty”. A Horvát Történettudományi Intézet, a Zágrábi Magyar Intézet és az MTA BTK TTI konferenciája („Hrvatsko-ugarska nagodba: nastanak, provedba, posljedice.” Konferencija u organizaciji Hrvatskog instituta za povijest, Mađarskog instituta u Zagrebu i Instituta za povijest Centra za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti), Zágráb, 2018. november 22.

„A magyar–horvát kiegyezés és a horvát nemzetállami intézményrendszer kiépítése.” Az MTA BTK TTI és az Országház Hivatala Közművelődési és Közgyűteményi Igazgatósága konferenciája („Megbékélés és fejlődés. Konferencia a magyar–horvát kiegyezés 150. évfordulója alkalmából”), Budapest, Magyar Országgyűlés, 2018. december 5.

Ugyanitt a konferencia megszervezése.

Összesítő statisztika:

Hazai rendezvény, magyar nyelven megtartott előadások száma: 19

Hazai nemzetközi rendezvény, idegen nyelven megtartott előadások száma: 3

Külföldi nemzetközi rendezvény, magyar nyelven megtartott előadások száma: 1

Külföldi nemzetközi rendezvény, idegen nyelven megtartott előadások száma: 19

Hazai, magyar nyelvű konferencia-szervezés: 1

Hazai, nemzetközi konferencia-szervezés: 3

Külföldi, idegen nyelvű konferencia-szervezés: 1

Külföldi, idegen nyelvű konferencián önálló panel szervezése: 1

Külföldi, idegen nyelvű konferencián kiállított poszterek száma: 4

Összesen magyar nyelven: 20

Összesen idegen nyelven: 22

Összes előadások száma: 42

Ismeretterjesztő előadások, tudományos népszerűsítő cikkek, médiaszereplések

► Csaplár-Degovics Krisztián

„Magyarország Fehér Rózsája és az ismeretlen vőlegény” címmel tartott előadást a Magyar Nemzeti Múzeumban 2018. január 5-én. A Múzeum Apponyi Geraldine és Ahmet Zogu albán király házasságkötése alkalmából rendezett kiállítást „*Magyarország Fehér Rózsája*” címmel. Az előadás a házasságkötés történelmi előzményeit és háttértörténetét mutatta be.

2017–2018-ban forgatták a Mikes Johanna életéről szóló történelmi dokumentumfilmet „Az utolsó nagyszony” címmel. A műsor 2018. június 4-én került adásba a Duna Televízióban, 21.20-kor. A dokumentumfilmben riportalanyként szerepelt.

„Wie ein k. u. k. Offizier den Fussball nach Albanien brachte.” In: *Der Standard* (Ausztria), 2018. július 16.

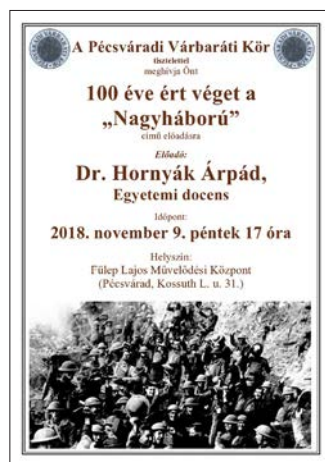
<https://derstandard.at/2000083396486/Wie-ein-k-u-k-Offizier-den-Fussball-nach-Albanien>

„Kush e dërgoi i pari futbollin në Shqipëri.” In: *Panorama* (Albánia), 2018. október 3.

<http://www.panorama.com.al/dossier-nga-austriakja-der-standard-kush-e-dergoi-i-pari-futbollin-ne-shqiperi/>

► Hornyák Árpád

„100 éve ért véget a Nagyháború” címmel tartott előadást a Pécsváradi Várbaráti Kör szervezésében Pécsváradon, 2018. november 9-én.

„Pécs szerb megszállása. Előadások Pécs történetéből” címmel tartott előadást a Pécs Története Alapítvány – Zsolnai Örökségkezelő Nonprofit Kft. szervezésében Pécsen, 2018. november 21-én.

„A fiatal diplomáciatörténészek doyenje” címmel interjú jelent meg az *Újkor.hu*-n Hamerli Petra tollából 2018. január 20-án.

<http://ujkor.hu/content/fiatal-diplomaciatorteneszek-doyenje-interju-hornyak-arpaddal>

► Seres Attila

„Márton Áron élete és öröksége” címmel készült interjú a Mária Rádió élő adásában. (2018. április 26.) <https://tti.btk.mta.hu/intezetunk/sajto/3160-seres-attila-a-maria-radio-elo-adasaban-2.html>

Seres Attila a Mária Rádióban

A Karc FM „Farkasverem” című történelmi magazinjában adott interjút (2018. december 5.) <https://tti.btk.mta.hu/intezetunk/sajto/3455-seres-attila-a-karc-fm-en.html>

„Partidul Național Maghiar din România și organizarea politică a secuilor bucovineni în perioada 1926–1927.” *Dragusanul.ro* 3 (2018), www.dragusanul.ro

► Sokcsevits Dénes

A bécsi Horvát Akadémiai Klub meghívására tartott előadást Bécsben 2018. május 24-én „Történelmi magyar–horvát kapcsolatok előadás” címmel. Egyben bemutatta Zágrábban megjelent *Povijest Hrvatske od stoljeća 7. do danas* című monográfiáját.

A felsőöri (Oberwart, Ausztria) magyar–horvát két tannyelvű gimnázium meghívására tartott két előadást „Történelmi magyar–horvát kapcsolatok előadás” címmel az oktatási intézmény magyar és horvát nemzetiségű hallgatóinak.

Az Ukshin Hoti Prizreni Egyetem és az MTA BTK TDI Délkelet-Európa Története Témacsoport szervezésében tartott előadást Prizrenben, a Horvát Nyelv és Irodalom Tanszéken 2018. október 17-én. Előadásának címe: „Történelmi kapcsolatok Magyarország és Horvátország között.”

2018. április 10-én tartották a budapesti Gellért Szállóban Hrvatska od stoljeća 7. do danas című kötetének horvát nyelvű bemutatóját

2018. május 8-án intézetünk Tanácstermében (Humán Tudományok Kutatóháza, Bp. 1014 Tóth Kálmán u. 4., B. ép., V. em. 33.) Robert Skenderović *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca)* [A Duna-menti horvátok (bunjevacok és sokácok) története] című könyvét mutatta be.

2018. május 9-én részt vett az V. Zágrábi Kliofoest keretében szervezett kerekasztal-beszélgetésen, amelynek témája a magyar–horvát kiegyezés volt, az egyezmény létrejöttének 150. évfordulója alkalmából. A beszélgetés főbb szervezői a Horvát Nemzeti Történész Bizottság, a Horvát Történész Társaság, a Horvát Állami Levéltár, illetve a Nemzeti és Egyetemi Könyvtár voltak. Intézetünk munkatársa és a horvát résztvevők, elsősorban Dalibor Čepulo között élénk vita alakult ki a magyar–horvát kiegyezés megítéléséről, Horvátország jogállásáról és a magyar–horvát kiegyezés rendszeréről, valamint annak hatásáról a horvát nemzetállami, gazdasági és kulturális fejlődésre.

Felsőoktatási és szakértői tevékenység

▶ Bíró László

Szakértői tevékenység:

- opponensi vélemények: 1
- Hány Szabolcs PhD-védés, Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola

▶ Csaplár-Degovics Krisztián

Felsőoktatási tevékenység:

- ELTE BTK Történelmi Intézet, Kelet-Európa Története Tanszék, Balkán tanulmányok (Msc)
- doktori témavezetés:

2018– : Márkus László (Juhász Józseffel közösen), ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola, kelet-európai történelem program

2017– : Anastas Bezha (Vukman Péterrel közösen), Szegedi Tudományegyetem, Történelemtudományok Doktori Iskola

▶ Demeter Gábor

Felsőoktatási tevékenység:

- Debreceni Egyetem, Történelem és Néprajzi Doktori Iskola
 - BTPTR 501 Nemzetközi kapcsolatok története tantárgy
 - BTPTR 521 Gazdaság, társadalom és életmód
- ELTE BTK Történelmi Intézet, Kelet-Európa Története Tanszék, Balkán tanulmányok (Msc)

Szakértői tevékenység:

- opponensi vélemények: 1 db.
 - Ferenczi Szilárd PhD-védés, a kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetem
 - Egyéb: 5 db.
 - Rózsa Sándor doktori szigorlata, EKE, Történelmi Intézet
 - Kalocsai Péter habilitációs eljárása, Pécsi Tudományegyetem
 - Fodor Gábor PhD-védése, ELTE BTK
 - Schrek Kata PhD-védése, Debreceni Egyetem
 - Bodor Mária PhD-védése, Debreceni Egyetem

▶ Hornyák Árpád

Felsőoktatási tevékenység:

- Pécsi Tudományegyetem, Modernkori Történelmi Tanszék
- A Balkán története a 20. században
- Nemzetállamok kialakulása a Balkánon
- Magyar kisebbségek
- A Kárpát-medence népei a 20. században
- Nemzetközi kapcsolatok a 20. században
- A II. világháború

Szakértői tevékenység:

- Opponensi vélemények: 3 db.
- Fejős Sándor PhD-védése (Szegedi Tudományegyetem, TDI)
 - Zachar Péter habilitációs eljárása (Károli Gáspár RE)
 - Pihanau, Aliaksandr PhD-védése (Université de Toulouse)
- Szaklektori vélemény: 2 db.

▶ Seres Attila

Szakértői tevékenység:

- Szaklektori vélemény: 2 db.

2018. október 1-jén Tudás, tájkép, nemzet és birodalom. A tájkép megismerésének és átalakításának gyakorlatai Magyarországon és a Balkánon, 1850–1945 címmel új, 36 hónapos futamidejű interdiszciplináris (történészek és földrajzosok együttműködésén alapuló) NKFIH-projekt indult intézetünkben Demeter Gábor tudományos főmunkatárs vezetésével (FK 128978), Eszik Veronika, Erdélyi Máttyás, Bodovics Éva és Balogh Róbert részvételével.

A kutatás során arra keressük a választ, hogyan hatott egymásra természet és ember viszonyainak lokális dinamikája, illetve a természettudományos megismerés milyen hatást gyakorolt az etnikai hierarchiákról alkotott képzetekre vagy az államhatalom kiterjesztésére.

Kiinduló hipotézisünk, hogy noha a 19. századi magyar állami beavatkozások valóban képesek voltak megváltoztatni a tájhasználat helyi mintázatait, ezek a döntések sokszor tárgyalásos úton születtek, és hatásukat évtizedek elteltével érték el. Szintén fontos kérdésfelvetésünk, hogy a helyi ökológiai válságok hozzájárultak-e az állami jelenlét megerősödéséhez, a természeti jelenségek tanulmányozásának intézményesítéséhez és centralizációjához, esetleg új helyi intézmények, valamint egymással ütköző stratégiák kiforrásához. Harmadik hipotézisünk szerint a természettudományos tudástermelés hozzájárult a nemzeti és etnikai hierarchiakon alapuló ideológiák kibontakozásához, elsősorban a pusztuló vagy „elmaradott” lokális területek válságjelenségeinek tudományos felmérése által.

A tájképpel, nemzettel és ökológiai válsághelyzetekkel kapcsolatos gondolkodás tehát felfogásunk szerint összefonódik. A tájatalakítás háttérben megbúvó lehetséges okok közül hármat kívánunk részletesebben vizsgálni:

1. a tájatalakítás mint a létbiztonság megteremtésének eszköze (adaptivitás);
2. a tájatalakítás mint a természeti erőforrások kiaknázásának eredménye; a táj mint árucikk (indusztrializáció-kapitalizáció);
3. a tájatalakítás mint a politikai-ideológiai célok megvalósításának eszköze (nacionalizáció).

A projekt résztvevői

Demeter Gábor projektvezető
Délkelet-Európa Története
Témacsoport

<https://tti.btk.mta.hu/tagok/adatlap/gdemeter.html>

Telefon: 224-6700/4319

E-mail: demeter.gabor@btk.mta.hu

Bodovics Éva segédlevéltáros
Magyar Nemzeti Levéltár
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei
Levéltára

<http://mnl.gov.hu/mnl/bazml/munkatarsaink>

Telefon: +36 46 344 885

E-mail: bodovics.eva@mnl.gov.hu

Eszik Veronika fiatal kutató
Újkori témacsoport

<https://tti.btk.mta.hu/tagok/adatlap/veszik.html>

Telefon: 224-6700/4660

E-mail: eszik.veronika@btk.mta.hu

Balogh Róbert projektmenedzser
Debreceni Egyetem
és MTA BTK TTI

<http://www.videktortenet.hu/hu/balogh-robot>

Telefon: + 70 772 50 21

Email: robert.balogh@btk.mta.hu

Tervek, feladatok a következő évekre

2019-ben tervezzük kiadni a Bolgár–Magyar Történész Vegyes Bizottság német és angol nyelvű tanulmánykötetét az első világháború 100. évfordulója kapcsán. Az idén elnyert NKFI FK 128978 projekt keretén belül, oktatási céllal, környezettörténeti szöveggyűjteményt jelentetünk meg és a tudományterület hazai recepcióját erősítve kísérletképpen az ELTE BTK-n a témában Vadas András vezetésével kurzust is szervezünk. 2019-ben közreműködünk Magyarország Nemzeti Atlaszának elkészítésében, továbbá elkezdjük Horvátország és az Osztrák–Magyar Monarchia elektronikus történeti atlaszainak előmunkálatait.

A magyar külügyminisztérium felkérésére 2019-ben részt veszünk egy nyugat-balkáni kulturális és tudományos akcióprogramban. Az MTA BTK vezetésének koordinálása mellett a témacsoport tagjai elsősorban Szerbiában, Koszovóban és Albániában, kisebb részt Horvátországban, Bosznia-Hercegovinában és esetleg Montenegróban vesznek részt olyan nemzetközi konferenciák szervezésében, amelyeket a bilaterális kapcsolatoknak szentelünk. Emellett angol nyelvű tanulmánykötetek kiadását is tervezzük a közös történelmi múlt fontos fejezeteiről. A külügyminisztérium tudományos akcióprogramjában a témacsoport tagjai kulcsszerepet vállaltak. A bolgár–magyar mobilitás mintájára körvonalazódik egy akadémiák közötti macedón–magyar együttműködés is.

Csaplár-Degovics Krisztián az Osztrák Tudományos Akadémia Balkán Kutatócsoportjával egy közös FWF kutatási projektre kíván pályázni. A közös pályázatot az Albániai Ellenőrző Bizottság (1913–1914) történetének a feltárására kívánja benyújtani 2019-ben.

1912 előtt Albánia pusztán egy földrajzi fogalom volt, amely a művelt európaiak számára ismeretlen területnek számított. Az albánok lakta régiók, amelyek korábban nem rendelkeztek önálló államisággal, a muszlim Kelethez tartoztak. Egy albán nemzetállam megszervezését éppen ezért szinte a semmiből kellett elkezdni. Albánia, amelynek létrehozásáról a nagyhatalmak döntöttek az első Balkán-háborút követően, nem rendelkezett világos államhatárokkal vagy államépítési hagyományokkal. Éppen ezért az államszervezés feladatát egy nagyhatalmi képviselőkből álló nemzetközi ellenőrző bizottságra bízta. A bizottság feladata volt egy új alkotmány elkészítése, a zsandárság megszervezése, az állam pénzügyeinek felügyelete és általában az ország európaizálása.

A projekt célja, hogy feltárja az Albániai Ellenőrző Bizottság történetét, és rekonstruálja a bizottság államépítő tevékenységét, amely nem nélkülözte a humanitárius intervenciók jellegzetességeit sem. Osztrák–magyar és olasz levéltári források segítségével új perspektívákat kívánunk adni az 1914 előtti humanitárius intervenciókutatásoknak. Hipotézisünk szerint ugyanis Ausztria–Magyarország volt az első állam, amely humanitárius okokból is fontosnak tartotta, hogy a balkáni muszlim népek önálló nemzetté váljanak és önálló államban éljenek. Ugyanígy fel kívánjuk hívni a figyelmet arra, hogy a humanitárius intervenciókutatásokból szinte teljesen hiányzik azoknak a céltársadalmaknak a vizsgálata, akiknek az érdekében a beavatkozás történik. Reményeink szerint a kutatási eredmények hozzájárulhatnak ahhoz, hogy megértsük: a Nyugat-Balkánon miért is voltak sikertelenek a külföldről irányított államépítési folyamatok a 19–20. században.

A 2018 októberében a Macedón Történeti Intézet fennállásának 70. évfordulója alkalmából rendezett konferencián felvetődött a Balkán-kutatásokat előmozdítandó egy magyar–macedón tudományos együttműködés lehetősége. Egy ilyen együttműködés lehetővé tenné a magyar oszmanisztikai kutatások kiterjesztését a Balkánra, továbbá a Habsburg Birodalom térségbeli szerepének jobb megértéséhez is hozzájárulna. A macedón történészek számára a nemzetépítési modellek kutatása miatt lehet hasznos partner a magyar fél.

Az együttműködés számos távlati lehetőséget rejt magában. Ahogy azt már a működő bolgár–magyar mobilitási projekt kapcsán leírtuk, amíg multilaterális alapon nem lehetséges, addig bilaterális alapon is szükséges a balkáni országok történetírásának Budapesten keresztül való becsatornázása a nemzetközi tudományos életbe. Ez ugyanis mindkét irányban növelné tudományos presztízsünket, és lehetővé tenné a pályázatok során a bilaterális keretekben való gondolkodás meghaladását is. Hozzájárulna továbbá a balkáni viszályok, például a bolgár–macedón konfliktus jobb megértéséhez.

Témacsoportunk továbbra is részt vesz a magyar történelem sarkalatos pontjainak kutatásában, főképpen a nemzetközi tényezők, a szomszédsági viszonyok feltárásában, a magyarországi események tágabb kontextusának megismerésében. A Kiválósági Központok program által támogatott, Fodor Pál (MTA BTK TTI) és Pap Norbert (PTE TTK Politikai Földrajzi, Fejlődési és Regionális Tanulmányok Tanszéke) által vezetett Mohács 1526–2026: rekonstrukció és emlékezet projekt keretében Sokcsevits Dénes Reményi Péterrel (PTE TTK) együtt a délkelet-európai térségben az oszmán és a keresztény seregek által vívott jelentős ütközetek nemzeti emlékezetpolitikai hatását, utóéletét, a nemzeti hagyományban, történetírásban, szépirodalomban, nemzeti ideológiákban és a politikában játszott szerepét vizsgálja. Kutatásai részét képezi a forráskutatás mellett a csaták helyszínén felfalálható emlékművek és évfordulós ünnepek tanulmányozása is.

Hasonlóképpen hangsúlyos a két világháború közötti, impériumváltásokkal terhelt időszak kutatása. A következő években Hornyák Árpád egyik legfontosabb vállalása a Horthy-korszak Magyarországának történetét monografikusan, kézikönyv jelleggel feldolgozó *A trianoni Magyarország tradíció és modernitás határán – A Horthy-korszak történeti kézikönyve* projektben a külpolitikai rész megírása, illetve a Magyarország bilaterális kapcsolatait tárgyaló önálló kötet összeállítása, szerkesztése és sajtó alá rendezése. E könyv Magyarország és a szomszédos államok, valamint Budapest és a nagyhatalmak (Franciaország, Olaszország, Németország, Nagy-Britannia, Szovjetunió, USA), és a Nemzetek Szövetsége, továbbá a Vatikán kapcsolatait mutatja be jelentősen tágítva ismereteink kereteit a két világháború közötti magyar külpolitikáról.

Seres Attila a Magyarország szovjetizációjának főbb kérdései oroszországi és ukrainai levéltári iratok alapján 1945–1989 című, 2019. szeptember 1-től 2022. augusztus 31-ig tartó kutatási projektben vesz részt. A munkálatokban részt vevő intézményi, szakmai partnerek: a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, az MTA BTK Történettudományi Intézet. A kutatók Magyarország szovjetizációjának – mint történeti jelenségnek – elsősorban a társadalomtörténeti vonatkozásait vizsgálják a korabeli magyar–szovjet viszonyrendszer kontextusában, orosz, ukrán és balti levéltári forrásbázisokban lévő ismeretanyagot megközelítési keretként használva.

A „szovjetizáció” alatt a magyar szakirodalom a szovjet típusú önkényuralmi rendszer a hatalmi ideológia, kormányzati berendezkedés, gazdaság- és társadalomszervezési mechanizmus normáinak és politikai gyakorlatának átvételét, illetve meghonosítását érti a magyar viszonyok között. Jelen kutatási program a szovjetizációt egy sajátos „kulturális transzferként” is értelmezi, amely a közösségi, kulturális minták átalakítása révén a magyar társadalom mentalitásának, normáinak és életideáljának a megváltozását is eredményezhette. Az állami társadalompolitika legfontosabb működési és célterületei közül kiemelten vizsgálja a projekt a kultúr-, a tudomány-, az oktatás- és az egyházpolitikát. Az eddig publikálatlan levéltári irategyüttesek középpontba helyezésével elsősorban azt kívánjuk megvizsgálni, hogy a szovjet államigazgatás különböző szintű szervei, a pártszervek, a miniszteriális szervek, az egyházfelügyeleti szervek, a különféle propaganda- és tömegszervezetek (szakszervezetek, ifjúsági szervezetek), s különös tekintettel a gyakran ezek mögött álló szovjet titkosszolgálatok milyen mechanizmus keretében és milyen határfok-

kal befolyásolták a magyar társadalom és szellemi élet átalakítására irányuló magyar politikai döntéshozatalt.

Az új kutatások mellett továbbra is szerepet kívánunk vállalni nagy, a magyar balkáni kapcsolatokat átfogóan bemutató és értékelő konferenciák előkészítésében. A nagy, bilaterális konferenciák sorában a magyar–horvát kapcsolatok után a magyar–szerb viszony következik. Mire ez a füzet megjelenik, már le is zajlott a tervbe vett tanácskozás. A belgrádi Legújabb Kori Történeti Intézet, a belgrádi Történeti Intézet és intézetünk nemzetközi tudományos konferenciát rendezett 2019. február 21–22-én a belgrádi Magyar Intézetben (Collegium Hungaricum) **Na rubu hrišćanske Evrope. Prekretnice zajedničke srpsko–mađarske prošlosti; A keresztény Európa határán. A magyar–szerb közös múlt fordulópontjai** címmel a Külgazdasági és Külügyminisztérium által szervezett Szerbiai Magyar Kulturális Hetek rendezvénysorozat keretében.

A konferencián több mint két tucat magyar és szerb történész tartott előadást öt tematikus egységbe osztva, ezekben az előadók a magyar–szerb egymás mellett élés évezredes történetének egy-egy kiemelkedő epizódját vizsgálták. A katonai és politikai–diplomáciai kapcsolatok mellett külön-külön szekció foglalkozott az egyházi és társadalmi viszonyokkal, valamint a kisebbségekkel és a kulturális kapcsolatokkal. A legújabb kutatási eredmények bemutatása mellett a kétnapos tanácskozás utolsó programpontjaként kerekasztal-beszélgetésre is sor került, amelyen szó esett a további együttműködés lehetőségeiről, így például közös publikációkról, tematikus kiadványokról, valamint a kiadványcseréről is. Ennek szellemében a tanácskozáson elhangzott előadások írott formában önálló magyar és szerb nyelvű kötetekben jelennek majd meg.

Kitüntetések, díjak

- ▶ Demeter Gábor az MTA szolgálatában végzett értékteremtő és kiemelkedő kutatói munkája alapján Főtitkári Elismerésben részesült. A földrajzból szeptember végén a Debreceni Egyetemen habilitált kutató a kitüntetést 2017. november 23-án vette át.
- ▶ Hornyák Árpád a Délvidék Kutatásáért Emlékérmeket vehetett át Szegeden 2018. május 17-én, a „*Fejezetek a Délvidék Múltjából*” címmel megrendezett konferencián. A díjat a Délvidéki Kutató Központ ítéli oda minden évben a Délvidék történetének kutatása terén kiemelkedő eredményeket elérő kutatóknak.

Shkodrai utcaképek, 1917 (Fortepan / Palotai Klára)

